

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ**

Ігнатюк Ольга Анатоліївна

УДК 378.4:37.032

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА
ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ
В УМОВАХ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук

Харків – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут”, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант доктор педагогічних наук, професор
Романовський Олександр Георгійович,
Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”,
проректор з науково-педагогічної роботи,
завідувач кафедри педагогіки і психології
управління соціальними системами.

Офіційні опоненти: доктор технічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Биков Валерій Юхимович,
Інститут інформаційних технологій і
засобів навчання НАПН України (м. Київ),
директор;

доктор педагогічних наук, професор
Мещанінов Олександр Павлович,
Чорноморський державний університет
імені Петра Могили (м. Миколаїв),
проректор з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, професор
Гриньова Валентина Миколаївна,
Науково-дослідний інститут педагогіки
і психології ім.В.О. Сухомлинського
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди,
заступник директора.

Захист відбудеться “ 27 ” травня 2010 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д64.053.04 у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди за адресою: 61002, м. Харків, вул. Артема, 29, ауд.216.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2, ауд.125-В.

Автореферат розісланий “ 23 ” квітня 2010 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Штефан Л.А.

ВСТУП

Актуальність і доцільність дослідження цілеспрямованого формування готовності до професійного самовдосконалення у студентів технічних ВНЗ обумовлена об'єктивною потребою суспільства в підготовці конкурентоздатних фахівців інженерних спеціальностей, забезпеченні високої якості освіти й визначається необхідністю здійснення цілісного комплексного аналізу підготовки студентів вищих технічних навчальних закладів (ВНЗ) до професійного самовдосконалення, спрямованого на розробку й обґрунтування його ефективної організації на основі визначення її специфічності порівняно з навчальним процесом, який відбувається в сучасній вищій технічній школі.

З процесом демократизації суспільства творча самостійність особистості все більшою мірою стає потребою, що пов'язана з постійною необхідністю його загальної і спеціальної освіченості. Перехід до ринку, конкурентоспроможність виробництва в ринкових умовах, нові вимоги до працевлаштування багато в чому залежать від здатності й готовності людини до професійної діяльності, розвинутих умінь і готовності вирішувати соціально-психологічні, економічні та науково-технічні завдання, впроваджувати й освоювати нову техніку, технологію. Це потребує від людини цілеспрямованих, енергійних зусиль і здатності переборювати сформовані стереотипи, підходи в підвищенні своєї професійної компетентності, а також відносно власного інтелекту в самоосвіті, своїх професійних та особистісних якостей. Розгляд цих питань, їх обґрунтування знаходимо в працях видатних мислителів і педагогів різних епох (М. Бердяєв, А. Дістервег, І. Кант, П. Каптерев, Я. Коменський, М. Ломоносов, А. Макаренко, Й. – Г. Песталоцці, М. Пирогов, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, Л. Толстой, К. Ушинський, С. Франк та ін.).

Вважаємо, що сьогоднішній етап розробки проблеми підготовки до професійного самовдосконалення дозволить розвинути: концептуальні засади підготовки сучасних інженерних кадрів різного профілю, які обґрунтовані в працях В. Журавського, О. Коваленко, М. Лазарева, Е. Лузик, В. Манько, С. Моторної, Ю. Нагірного, В. Олексенко, О. Романовського, А. Слободянюка, П. Стефаненко, І. Хом'юк, А. Чучаліна, В. Шило, П. Яковишина та ін.; концептуальні засади професійної підготовки фахівців у вищій школі, що розкриваються в працях А. Алексюка, Л. Барановської, В. Бондаря, В. Буряка, М. Васильєвої, Г. Васяновича, О. Глузмана, Р. Гуревича, С. Єрмакова, В. Козакова, О. Коцур, М. Лещенко, В. Лозовецької, О. Микитюка, М. Подберезького, В. Петрук, О. Попової, В. Шпак, В. Ягупова та інших учених.

Винайдення нових шляхів розв'язання даної проблеми сьогодні безпосередньо пов'язуємо з вирішенням стратегічних завдань вітчизняної освіти в контексті вимог Болонського процесу (В. Андрущенко, І. Бех, В. Биков, І. Вакарчук, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Кудін, З. Курлянд, В. Лозова, В. Луговий, О. Мещанінов, Н. Ничкало, В. Олійник, І. Прокопенко, С. Сисоєва, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ та ін.).

Виходимо з того, що дослідження теоретичних і практичних аспектів підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення, визначення організаційно-методичних умов системи підготовки мають відбуватися із урахуванням: ідеї визнання унікальності й цінності особистості студента, який

має бути суб'єктом освітнього процесу (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, І. Бех, О. Бодальов, С. Гончаренко, М. Євтух, В. Лозова, О. Савченко, А. Сущенко, Т. Сущенко, А. Троцько, Л. Хомич та ін.); положень формування культурної особистості з урахуванням її потреб та інтересів, узгоджене з потребами суспільства (В. Алфімов, Є. Барбіна, А. Бойко, М. Букач, Л. Вовк, О. Дубасенюк, С. Золотухіна, О. Іонова, О. Кузнецова, О. Пехота, О. Пономарьов та ін.); пріоритетних цілей у підготовці майбутнього висококваліфікованого фахівця, спроможного у своїй професійній діяльності до самоактуалізації, самореалізації, самоуправління й самовдосконалення, що розкриваються в працях А. Андреева, Н. Волкової, В. Гриньової, В. Євдокимова, І. Зязюна, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, Л. Нечепоренко, В. Радула, Л. Рибалки та інших учених.

Аналіз тенденцій розвитку вищої технічної освіти, теоретико-методичних праць сучасних дослідників та власний досвід викладацької діяльності дозволив виявити низку суперечностей, що існують сьогодні у сфері досліджуваної проблеми:

- *на рівні концептуалізації освітньої діяльності: між* сучасним уявленням європейської спільноти у світлі Болонської декларації про інженерну діяльність, професію інженера, розвиток професійно важливих якостей майбутнього інженера та традиційним розумінням функцій ВТНЗ, професіоналізму інженера; *між* необхідністю ліквідації сформованих стереотипів, зміни поглядів на підготовку інженера як незмінну систему підготовки студентів ВТНЗ до здобуття другої освіти та недосконалістю традиційної підготовки забезпечити такі заходи;

- *на рівні визначення мети підготовки майбутніх інженерів: між* об'єктивною потребою суспільства у висококваліфікованих фахівцях, вимогами до підготовки конкурентоздатних фахівців та низьким рівнем їхньої готовності до професійної діяльності, неспроможністю традиційної підготовки забезпечити таку потребу; *між* традиційною системою підготовки майбутніх інженерів та недосконалістю творчого індивідуального характеру їхньої практичної діяльності; *між* рівнем підготовленості особистості та можливістю застосовувати свої знання, вміння й навички на практиці;

- *на рівні визначення змісту й технологій підготовки: між* необхідністю створення науково обґрунтованої системи підготовки до професійного самовдосконалення, уявленням про суть сформованої готовності до особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення та недостатнім відбиттям технологій у змісті підготовки, неналежним інформуванням про використання технологій особистісно-професійного розвитку в предметному навчанні психолого-педагогічних й управлінських дисциплін, не розробленістю адекватних технологічних прийомів, методик упровадження технологій у професійну підготовку майбутніх інженерів.

Соціальне значення й актуальність якісної професійної підготовки майбутнього інженера, виявлені суперечності, недостатній рівень теоретичної дослідженості та практичної розробленості зазначеної проблеми, відсутність системного наукового аналізу професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення, необхідність осмислення і виявлення педагогічних умов особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця інженерного профілю у вищому технічному навчальному закладі зумовили вибір теми дисертаційного дослідження ***“Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету”***.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану Національного технічного університету “Харківський політехнічний університет” у процесі розробки теми “Розробка і впровадження методології підготовки кадрового забезпечення соціальними системами” (№ ДР 0101U002316); теми “Розробка методології формування національної управлінської гуманітарно-технічної еліти” (№ ДР 0104U003019); теми “Розробка методології формування психологічної готовності майбутніх фахівців технічного університету до професійної діяльності” (РК № 0107U000600). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут” 2 липня 2004 року (протокол №7) та узгоджена в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології НАПН України 17 червня 2008 року (протокол №6).

Мета дослідження – виявити вплив реалізації розробленої системи підготовки на її кінцевий результат – сформованість готовності майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан проблеми дослідження в педагогічній теорії і практиці діяльності вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн.
2. Схарактеризувати методологічні засади підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення.
3. Теоретично обґрунтувати концепцію підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення.
4. Розробити й експериментально перевірити систему підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення.
5. Розкрити суть та структуру феномену “готовність до професійного самовдосконалення”.
6. Виявити й обґрунтувати педагогічні умови успішності реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення.
7. Розробити й експериментально перевірити методику оцінювання рівня сформованості готовності до професійного самовдосконалення у студентів ВТНЗ.
8. Розробити науково-методичне забезпечення внутрішньовузівського процесу підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення, експериментально перевірити його ефективність.
9. Уточнити критерії і показники оцінювання ефективності підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення та сформованості у студентів ВТНЗ готовності до професійного самовдосконалення.

Об’єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців у вищих технічних навчальних закладах України.

Предмет дослідження – теоретико-методичне обґрунтування та науково-методичне забезпечення підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету.

Провідною ідеєю концепції дослідження є положення про те, що цілеспрямоване формування готовності до професійного самовдосконалення у студентів технічних ВНЗ сприятиме підвищенню якості їх професійної підготовки, гармонійному розвитку майбутнього фахівця, всебічному розвитку

його особистісно-професійного потенціалу, професійної компетентності, професіоналізму. Концепція дослідження ґрунтується на прийнятті процесу формування готовності до професійного самовдосконалення як невід'ємного складника його випереджаючої професійної підготовки.

Дослідження базується на розумінні підготовки до професійного самовдосконалення у студентів технічних ВНЗ як цілісного педагогічного процесу, спрямованого на оволодіння ними знаннями про сутність самості, особливості інженерної діяльності, знаннями, що сприяють організації практичних дій щодо саморозвитку й самовдосконалення майбутнього фахівця, розвиток відповідних умінь і особистісних якостей, значущих для формування готовності до професійного самовдосконалення шляхом соціалізації, професіоналізації і самореалізації студентства в стінах навчального закладу.

Визначена ідея дослідження втілюється у цілеспрямованій внутрішньовузівській теоретико-методичній підготовці викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення, створенні відповідного освітнього середовища, науково-методичному забезпеченні процесу особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення майбутніх інженерів та подальшій науково-педагогічній підтримці процесу професійного самовдосконалення. Процес підготовки до професійного самовдосконалення ґрунтується на таких принципах: науковості в професійному навчанні, систематичності й послідовності, зв'язку теорії і практики в навчанні, проблемності, багаторівневості професійного навчання, інтеграції.

Специфіка підготовки майбутніх фахівців з вищою технічною освітою в сучасних умовах потребує відмови від уніфікованого підходу до підготовки кадрів. За час навчання у ВНЗ студент повинен оволодіти професійною майстерністю і творчою інтуїцією з урахуванням інтенсивно змінної картини природничо-соціального світу, мати власне світобачення й громадянську позицію, виявляти високу компетентність і високий рівень сформованої готовності до професійної діяльності. Розв'язання проблем соціально-педагогічного, психологічного, виховного, організаційного характеру професійного становлення майбутнього фахівця має йти шляхом соціалізації, професіоналізації і самореалізації студентства в стінах навчального закладу. Саме розв'язання цих головних завдань у їхньому взаємозв'язку має забезпечити вільне входження майбутніх фахівців у простір професійної діяльності. Складний характер сутності поняття "готовність до професійного самовдосконалення майбутнього інженера" зумовлює здійснення наукового пошуку в таких аспектах: методологічному, теоретичному і практичному.

Методологічний концепт передбачає відображення взаємозв'язку і взаємодії наукових підходів дослідження, які впливають із положень теорії неперервної освіти, професійної підготовки фахівців у вищій школі.

Теоретичними основами побудови концепції підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення є сучасні освітні парадигми (антропологічна, гуманістична, гуманітарна), концепції (неперервної професійної освіти, особистісно орієнтованої освіти) та підходи (аксіологічний, акмеологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, синергетичний, системний). Професійна підготовка майбутнього інженера до

професійного самовдосконалення зумовлюється характером професійної діяльності фахівця інженерного профілю, поєднується з універсалізацією професійних функцій фахівців із метою їх особистісно-професійної мобільності.

Теоретичний концепт визначає систему дефініцій, покладених в основу розуміння сутності і структури готовності до професійного самовдосконалення. Підготовка сучасних інженерних кадрів потребує змін парадигми інженерної освіти з урахуванням нового бачення сутності інженера і створення системи підготовки за науковою концепцією, яка б сприяла підвищенню якості педагогічного процесу й узгоджувалася з основними положеннями Болонської декларації. Професійна підготовка майбутнього інженера є соціально-педагогічною системою, що спрямовується на формування ціннісних орієнтирів майбутнього фахівця з метою особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення. У цьому контексті формування готовності до професійного самовдосконалення у студентів ВТНЗ можна забезпечити за умов визначення сутності поняття “готовність до професійного самовдосконалення”, його базових складників, їх місця в системі професійної підготовки майбутніх фахівців, технологічного підходу до їх формування під час вивчення психолого-педагогічних й управлінських дисциплін.

Практичний концепт передбачає перевірку ефективності наукової концепції формування готовності до професійного самовдосконалення у підготовці майбутніх інженерів в умовах технічного університету, теоретично розробленої і науково обґрунтованої системи підготовки та організаційно-методичних умов їх реалізації.

Загальна гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійна підготовка майбутнього інженера до професійного самовдосконалення набуває ефективності, *якщо*: здійснюється відповідно до розроблених й обґрунтованих теоретичних і методичних основ, в яких відображено сучасні освітні парадигми й концепції, враховано тенденції, сучасний стан, вітчизняний і зарубіжний досвід підготовки майбутнього інженера до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; спрямована на формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення (мотиваційного, когнітивно-операційного і особистісно-діяльнісного компонентів як базових складників), здатного до особистісно-професійного розвитку й самоуправління.

Відповідно до загальної гіпотези конкретизовано **часткові припущення**, які передбачають, що підвищення ефективності підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення є можливими, *якщо*:

- упродовж усього терміну навчання студентів ВТНЗ зміст професійної підготовки сформовано згідно з дидактичними принципами, реалізуються ідеї врахування соціально-економічних тенденцій розвитку суспільства та освіти, а в процесі підготовки таких фахівців формується їх готовність до професійного самовдосконалення у вигляді базових її складників: мотиваційного, когнітивно-операційного та особистісно-діяльнісного компонентів;

- концепція і система підготовки студентів відбивають мету й завдання підготовки, компоненти процесу підготовки, критерії, показники, рівні сформованості готовності студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення;

- базові складники сформованої готовності до професійного самовдосконалення у майбутнього інженера в умовах технічного університету мають формуватися на основі впровадження системи підготовки, яка визначає умови здійснення процесу й містить у своїй структурі: теоретико-методичний, змістовно-процесуальний і контрольно-оцінювальний компоненти;

- зміст і технології навчання психолого-педагогічним та управлінським дисциплінам мають бути спрямованими на формування базових складників (компонентів), сукупність яких визначає базовий рівень сформованої готовності до професійного самовдосконалення майбутнього фахівця технічного профілю;

- розробляється науково-методичне й організаційно-методичне забезпечення процесу підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення;

- здійснюється перехід від традиційної професійної підготовки майбутніх інженерів за обраною спеціальністю до підготовки студентів ВТНЗ, спрямованої на формування готовності до професійного самовдосконалення, коли процес навчання не тільки спрямовується на формування знань і вмінь у майбутніх фахівців, але й передбачає розвиток й реалізацію особистісно-професійного потенціалу не тільки упродовж навчання у технічному університеті, коли під час практичних занять створюються умови для активного застосування набутих теоретичних знань, інтегрованих умінь і навичок, необхідних у навчальній і майбутній професійній діяльності, а також після його закінчення упродовж усього життя.

Методологічну основу дослідження становлять основні положення теорії наукового пізнання; концептуальні положення психології та педагогіки щодо провідної ролі діяльності у формуванні особистості, єдності свідомості та продуктивної активності суб'єкта під час навчання, детермінантної ролі провідної діяльності у формуванні особистісних новоутворень, принципів професійної спрямованості; положення про роль неперервної освіти у формуванні особистості; єдність пізнавальної теоретичної та практичної діяльності; педагогічні теорії розвитку й саморозвитку професійно важливих якостей особистості у процесі діяльності; теорії індивідуального, особистісно орієнтованого та компетентісно-орієнтованого підходів до підготовки майбутніх фахівців у навчальних закладах системи вищої освіти; теорії інноваційних педагогічних технологій навчання.

Теоретичну основу дослідження становлять положення наукових праць із таких проблем: *філософсько-психологічних закономірностей розвитку особистості* (М. Бердяєв, В. Вернадський, І. Кант, А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Сковорода та ін.); *діяльності й розвитку особистості* (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та ін.); *особистісно-професійного розвитку* (Б. Ананьєв, О. Бодальов, А. Деркач, Е. Зеєр, О. Леонтєв, А. Реан та ін.); *реформування та модернізації вищої освіти в Україні* (В. Андрущенко, В. Биков, В. Бондар, І. Вакарчук, С. Гончаренко, М. Згуровський, І. Зязюн, В. Кремень, О. Мещанінов, О. Мороз, І. Прокопенко, М. Шкіль та ін.); *неперервної професійної освіти* (С. Гончаренко, Р. Гуревич, Н. Ничкало, С. Сисоева та ін.); *акмеїстичних прагнень людини* (О. Бодальов, Н. Кузьміна, А. Маслоу, Л. Нечепоренко, А. Реан, Л. Рибалка, А. Сущенко, Т. Сущенко та ін.); *теорії і практики особистісно орієнтованої освіти* (Г. Балл, І. Бех, В. Рибалка, О. Пехота

та ін.); *освітніх технологій* (В. Безпалько, В. Биков, В. Бондар, Р. Гуревич, Т. Дмитренко, В. Євдокимов, А. Нісімчук, В. Олексенко, О. Падалка, О. Пехота, І. Прокопенко та ін.); *організації навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах* (А. Алексюк, В. Бобрицька, Л. Нечепоренко, В. Лозова, А. Троцько, Л. Хомич, Я. Цехмістер та ін.); *теорії компетентнісно-орієнтованого підходу до навчання* (Е.Зеєр, І. Зимня, І. Зязюн, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Пуховська та ін.); *теорії організації і впровадження ділових ігор і проблемного навчання* (А. Вербицький, Д. Ельконін, В. Козаков та ін.); *теорії діяльнісного підходу до процесу засвоєння знань і розвитку особистості* (Б. Ананьєв, Є. Берн, Л. Виготський, О. Леонтєєв, С. Рубінштейн та ін.); *психолого-педагогічних засад професійної підготовки фахівців у країнах Західної Європи та США* (Н. Абашкіна, І. Вільш, Л. Володарська-Зола, Т. Десятков, В. Кудін, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва та ін.); *проектування педагогічних систем* (А. Конох, В. Краєвський, І. Лернер та ін.); *професійної підготовки студентів* (С. Амеліна, С. Золотухіна, І. Кобиляцький, А. Конох, В.Лозова, В. Лозовецька, В. Петрук, І. Соколова, А. Сущенко, Т. Сущенко та ін.); *професійної підготовки майбутніх інженерів* (О. Коваленко, М. Лазарєв, Е. Лузик, Ю. Нагірний, О. Романовський, П. Яковищин та ін.); *управління якістю професійної освіти* (С. Гончаренко, М. Згуровський, О. Коваленко, І. Соколова, Л. Товажнянський, Ф. Якубов та ін.).

Дослідження ґрунтувалося на основних положеннях Законів України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, концепції інтеграції України у світову систему освіти, інших нормативних документах.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань, досягнення мети, перевірки гіпотези дослідження використовувався комплекс загальнонаукових методів дослідження, зокрема: *теоретичні*: аналіз наукової філософської, психологічної, педагогічної літератури з метою порівняння, систематизації та узагальнення різних підходів на досліджувану проблему й визначення понятійно-категоріального апарату; вивчення законодавчої та навчально-методичної документації щодо вищої професійної освіти; моделювання – з метою створення ситуацій, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності, для розроблення цілісного процесу підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення; *емпіричні* – анкетування, інтерв'ю, опитування, бесіди з метою визначення стану сформованого рівня готовності майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення; спостереження, тестування, реєстрація результатів для встановлення динаміки відповідних змін, достовірності дослідження та ефективності системи підготовки студентів ВТНЗ; педагогічний експеримент, проведений із метою перевірки теоретико-методичної концепції підготовки до професійного самовдосконалення студентів ВТНЗ і системи цілісного процесу їх підготовки до професійного самовдосконалення; *методи математичної статистики* (статистична обробка даних, порівняння середніх арифметичних, φ^* - критерій Фішера, кутове перетворення Фішера) використовувалися для обробки результатів експерименту, для кількісного та якісного аналізу результатів дослідження і перевірки достовірності гіпотези.

Дослідження здійснювалося впродовж 2000–2009 років. Загалом в експериментальному дослідженні брали участь 2107 студентів, 56 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

- *уперше* схарактеризовано провідні методологічні засади (аксіологічний, акмеологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний, культурологічний, синергетичний, системний підходи) щодо підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах ВТНЗ; принципи (наукової об'єктивності, конкретно-історичного підходу, єдності теорії і практики, повноти оцінювання, системності, адресності, сприйняття оцінки) та основні функції (аксіологічна, регулятивна, індикаторно-інформативна, прогностична, нормативна, мотиваційна) оцінювання рівня сформованості готовності студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення; *розроблено й науково обґрунтовано* теоретико-методичну концепцію підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету, як інноваційної системи; *розроблено та науково обґрунтовано* систему підготовки до професійного самовдосконалення студентів ВТНЗ, яка відображає процес підготовки цілісним і неперервним, визначає особливості структурних компонентів формування готовності до професійного самовдосконалення: новий *теоретико-методичний* – як науково обґрунтовану теоретико-методичну концепцію підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення на підставі парадигмальних, концептуальних ідей і підходів; *змістово-процесуальний* – як оптимальну інтеграцію у виборі форм, методів, змістовного складника підготовки, що реалізувались на відповідних технологічних етапах упровадження системи підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення (початковому, процесуальному, рефлексивно-оцінювальному); *контрольно-оцінювальний* – як сукупність критеріїв (як процес, як результат, як управління якістю) і показників оцінки ефективності сформованої готовності майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення під час навчання у ВТНЗ; *експериментально перевірено* систему підготовки до професійного самовдосконалення студентів ВТНЗ, що передбачає зміну не тільки змісту підготовки, а й мети, завдань компонентів усього процесу підготовки; *розроблено методичку оцінювання* рівня сформованості готовності студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення; *розроблено науково-методичне забезпечення* процесу підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення в умовах ВТНЗ (авторська монографія, у співавторстві навчальний посібник, рекомендований МОН України для студентів вищих навчальних закладів для вивчення управлінських дисциплін, конспект лекцій, методичні рекомендації); *визначено суть* дефініції “готовність студентів до професійного самовдосконалення” як особистісне новоутворення, що відображає зміни не тільки у свідомості людини в найбільш повному виявленні вищої потреби в особистісно-професійному розвитку, але й набуття відповідних знань (науково-теоретичних, практично-процесуальних, знань щодо здійснення інженерної діяльності), оволодінні й використанні сукупності вмій (базових, які відбивають особливості самостей особистості; професійних, які відображають специфіку інженерної діяльності; акмеологічних, спрямованих на досягнення акме-вершин) та застосуванні своїх здібностей і потенційних

можливостей у діяльності зі створення нового, суспільно значущого продукту, метою якої є самоствердження людини в суспільстві;

• *уточнено: основні дефініції* особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення фахівця: “професійне самовдосконалення”, “потенціал майбутнього фахівця технічного університету”, “творча самостійність фахівця”; критерії (якість підготовки як процес, якість як результат, управління якістю) та показники (готовність студентів-першокурсників до навчання за обраною спеціальністю; мотиви професійної інженерної діяльності; здатність до самооцінки, професійно важливі якості (ПВЯ), готовність до професійного самовдосконалення; відгуки працедавців; науково-педагогічний потенціал кафедр, навчально-методичне забезпечення) оцінювання ефективності підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення; критерії (мотиваційно-спонукальний, інтегративно-синтетичний, рефлексивно-регулюючий) та показники (потреба у творчій самореалізації, прагнення до підвищення освітнього рівня, бажання особистісно-професійного розвитку під час навчання у ВТНЗ, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти, задоволеність професійною підготовкою; наявність базових загальноінженерних, інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських знань, умінь, навичок; наявність у студентів умінь здійснювати самооцінювання та самоаналіз) оцінювання рівня сформованої готовності у майбутнього фахівця технічного профілю до професійного самовдосконалення і самоуправління; *педагогічні умови* ефективного впровадження інноваційної системи підготовки й одержання успішних кінцевих результатів – сформованості у студентів готовності до професійного самовдосконалення у вигляді: створення ефективного освітнього середовища, яке надає можливості саморозвитку й самореалізації; здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення; забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб’єктів навчального процесу; мотиваційно-ціннісного забезпечення процесу формування готовності до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу та мотивації; організації особистісно орієнтованої підготовки студентів на основі діяльнісного підходу та інтегрованої структури виробничої діяльності; запровадження інтегрованого підходу щодо вибору форм і методів підготовки у галузі особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; упровадження у процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у сфері особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення; проведення педагогічного моніторингу з метою визначення рівня особистісно-професійного розвитку студентів; *зміст і методика* викладання управлінських і психолого-педагогічних дисциплін на підставі інтеграційного підходу з метою формування готовності до професійного самовдосконалення майбутнього інженера в умовах технічного університету;

• *подальшого розвитку* набувають положення щодо соціально-гуманітарної підготовки випускників ВТНЗ з урахуванням переходу до ступеневого навчання та інтеграції освіти України у світову систему.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається розробкою і впровадженням навчально-методичного комплексу, *що містить:*

робочі навчальні програми управлінських дисциплін (“Основи управління соціальними системами”, “Управління розвитком соціально-економічних систем”, “Сучасні управлінські технології” для студентів інженерно-технічних спеціальностей) і психолого-педагогічної підготовки (курс “Основи психології та педагогіки” для студентів усіх спеціальностей і курс “Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах технічного університету” для слухачів магістерської програми спеціальності “Педагогіка вищої школи”); *положення, навчальні посібники та навчально-методичні рекомендації для студентів інженерних спеціальностей* щодо підготовки майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю до професійного самовдосконалення у процесі навчання психолого-педагогічних і управлінських дисциплін: (навчальний посібник з управлінської дисципліни “Основи управлінських технологій”, рекомендований МОН України для студентів вищих навчальних закладів; конспект лекцій з дисципліни “Основи психології та педагогіки” для студентів інженерних спеціальностей; наукове видання “Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика”, що рекомендовано для самостійної роботи з дисциплін: “Основи управління соціальними системами”, “Управління розвитком соціально-економічних систем”, “Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах технічного університету”, а також може застосовуватися на курсах підвищення кваліфікації викладачів технічних ВНЗ, у післядипломній педагогічній освіті; тестові завдання для проведення поточного контролю знань студентів вищепойменованих управлінських дисциплін, а також для розв’язання типових виробничих завдань, управлінських ситуацій; електронні версії всіх навчально-методичних матеріалів для застосування у процесі дистанційного навчання); *технології*: особистісно-професійного розвитку фахівця; особистісно-професійного проектування; моніторингу готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення.

Основні результати роботи впроваджено в практику підготовки майбутніх фахівців у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили, м. Миколаїв (довідка № 03/360 від 09.04.09), Національному технічному університеті “Харківський політехнічний інститут” (акт впровадження № 66-01/324-150 від 22.04.09), Херсонському національному технічному університеті (акт впровадження № 159 від 21.05.09), ПВНЗ “Ново-Каховський політехнічний інститут” (акт впровадження № 58/184 від 16.05.09), Одеському національному технічному університеті (акт впровадження від 28.05.09), Донецькому національному технічному університеті (акт впровадження від 12.06.09).

Матеріали дослідження *можуть бути використані* педагогами, методистами в процесі викладання психолого-педагогічних та управлінських дисциплін у технічних ВНЗ, застосовуватися в підготовці спецкурсів, спецсемінарів, методичних посібників і рекомендацій, при написанні курсових, дипломних, магістерських робіт, застосовуватися на курсах підвищення кваліфікації викладачів технічних ВНЗ, у післядипломній педагогічній освіті.

Достовірність одержаних наукових результатів дослідження забезпечується методологічною і теоретичною обґрунтованістю вихідних положень, використанням комплексу методів дослідження, відповідних до його мети,

предмета, об'єкта і завдань дослідження, тривалим терміном (2000–2009 рр.) дослідно-експериментальної роботи; поєднанням якісного та кількісного аналізу експериментального матеріалу, репрезентативністю вибірки і статистичною значущістю одержаних показників; позитивними наслідками впровадження у навчально-виховний процес вищої школи посібників і науково-методичних рекомендацій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на 53 наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях різних рівнів, зокрема на 32 *міжнародних* (Харків-Алушта, 2001-2003, 2008), (Варна, 2009); (Вінниця, 2002, 2004); (Гомель, 2005), (Донецьк, 2009), (Київ, 2000, 2001, 2007); (Львів, 2002, 2004), (Миколаїв, 2008); (Прага, 2004, 2006), (Петрошани, 2004), (Миколаїв - Ялта, 2008, 2009); (Харків, 2000, 2002 – 2009); 6 *всеукраїнських* (Харків, 2001, 2005, 2007), (Миколаїв, 2002), (Львів, 2007); 2 *міжвузівських* (Харків, 2004, 2008); 4 *міжрегіональних* (Харків, 2001, 2009), (Миколаїв, 2004); 9 *щорічних* (Миколаїв, 2001-2009).

Особистий внесок здобувача у наукових статтях, написаних у співавторстві. Автору належать основні концептуальні ідеї, положення щодо підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету як цілісного освітнього процесу, спрямованого на системну реалізацію підходів у підвищенні його професійної компетентності, власного інтелекту в самоосвіті, професійних і особистісних якостей; запровадженні інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів формування готовності студентів до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу й мотивації і узгоджується із цілями й завданнями освіти, наукова інтерпретація отриманих даних і висновки. У навчальному посібнику “Основи управлінських технологій”, рекомендованому МОН України для впровадження у ВТНЗ, автору належить зміст розділів 1.1–1.3, 3.2–3.4, 8.1–8.3 та додаток 1 (Аналіз проблемних питань і ситуацій).

Публікації. Основні теоретичні положення й висновки дисертації відображено у 101 публікації: 1 монографії (одноосібно), 1 навчальному посібнику (з грифом МОН України, у співавторстві), 4 навчально-методичних працях, 44 статтях (39 одноосібних) у провідних наукових фахових виданнях з педагогічних наук України, затверджених ВАК України та фахових виданнях інших країн, 16 статтях в інших наукових виданнях, 20 статтях у збірниках матеріалів конференцій і 15 тезах у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських і міжрегіональних науково-практичних конференцій. Загальний обсяг особистісного внеску становить 56,3 друк.арк.

Дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук на тему “Модифікація поверхні скла плівкотвірними розчинами на основі металовмістовних промислових відходів органічних та металургійних виробництв” захищено 1996 року. Матеріали кандидатської дисертації в тексті докторської дисертації не використовувались.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, проміжних і загальних висновків, списку використаних джерел, 14 додатків на 69 сторінках. Робота містить 30 таблиць на 19 сторінках та 26

рисунків на 16 сторінках. Список використаних джерел включає 665 найменувань, з них – 32 іноземними мовами, поданий на 58 сторінках. Загальний обсяг тексту дисертації становить 562 сторінки (представлено у двох томах), обсяг основного тексту – 400 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність виконаного дослідження, проаналізовано загальний стан розробки проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методологічну основу дослідження, розроблено концепцію та гіпотези дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів дослідження, показано особистий внесок здобувача.

У першому розділі – “*Теоретичні основи підготовки майбутніх інженерів у вищому технічному навчальному закладі*” – проаналізовано тенденції суспільного розвитку й нові орієнтири вищої технічної освіти; обґрунтовано вимоги до професійної діяльності сучасного інженера; розглянуто сучасний стан підготовки майбутнього інженера до професійної діяльності; проаналізовано вимоги до професійної підготовки майбутнього інженера в міжнародному освітньому середовищі; розглянуто сучасні моделі професійної підготовки майбутнього інженера в країнах Європейського Союзу; проаналізовано нормативне й методичне забезпечення професійної підготовки майбутнього інженера у вищих навчальних закладах освіти Російської Федерації.

Загальний аналіз опрацьованих літературних джерел показав, що відповідно до ефективної моделі сучасної освіти одержання високого рівня професійної підготовки не виключає, а, навпаки, сприяє розвитку особистісних якостей тих, кого навчають. Ефективність навчання значною мірою залежить від того, наскільки мотиваційна сфера студентів підкріплює сам освітній процес. Життєвий успіх вимірюється не тільки високим рівнем прибутків, але й визнанням, повагою з боку оточуючих, високим статусом у суспільстві, внутрішньою переконаністю в реалізації свого власного творчого потенціалу. До цього додається необхідність створення гнучких систем навчання, що активно реагують на зміни у виробничій, науковій і соціальній сферах.

Установлено, що сьогодні розуміння структури професійної діяльності інженера не може вважатися однозначним і тому не отримало належного відображення в існуючій системі його фахової підготовки у навчальних закладах вищої технічної школи. Хоча цілком зрозуміло, що розробка цих проблем набуває великого значення для інформаційного психолого-педагогічного забезпечення практики управління фаховим самовизначенням, фаховою підготовкою, вихованням і самовдосконаленням майбутніх інженерів-професіоналів. Сучасного інженера потрібно розглядати як фахівця, для системи знань і вмінь якого характерна цілісність у розумінні проблем – на фактологічному, теоретичному й рефлексивному рівнях. *Фактологічний рівень* пов'язаний зі знанням і вмінням орієнтуватися в усій емпіричній базі своєї професії, *теоретичний* – зі знанням

принципів функціонування об'єкта, а *рефлексивний* – із розумінням походження цих принципів, володінням методологією пізнання й конструювання.

Показано *інтегративний характер професійної інженерної діяльності*. Розкрито *класичні види діяльності* – проектно-конструкторська, технологічна, організаційно-управлінська, науково-дослідна, а також наведено й обґрунтовано *інноваційні види діяльності інженера* – інформаційно-аналітична, інформаційно-технічна, діагностична, маркетингова, промоутерська, сервісна, менеджмент якості. Доведено, що в реальних умовах сучасної виробничої діяльності інженерів доводиться вирішувати завдання з високим ступенем невизначеності й ризику, завдання як з відсутніми, так і з надлишковими даними. Їхнє рішення припускає наявність не просто творчих засад, а досить розвинених навичок творчої діяльності. Сучасний етап розвитку інженерної діяльності характеризується системним підходом у вирішенні складних науково-технічних завдань, звертанням до комплексу соціальних, гуманітарних, природних і технічних дисциплін. Особливого значення набуває соціотехнічне проектування, що пов'язане з людською діяльністю, її соціальним і психологічним аспектами.

Вивчення стану підготовки інженерних кадрів у вітчизняних ВТНЗ дозволяє зробити висновки, що вона відбувається за освітньо-кваліфікаційними рівнями (“бакалавр” та “магістр”) і намагається враховувати зміни в розвитку продуктивних сил, у перебудові соціально-економічного та соціально-політичного устрою суспільства. Запроваджується кредитно-модульна система. Домінантами у підготовці інженерів у вітчизняних ВТНЗ виступають заходи щодо сприяння мобільності студентів у процесі здобуття освіти; збереження та покращення фундаментальної підготовки; зближення процесів навчання та наукових досліджень; зменшення обсягу аудиторного навантаження студента; підвищення ролі й обсягу самостійної роботи студентів; обмеження кількості навчальних дисциплін у семестрі. Проте ще мають місце певні недоліки і суперечності у процесі формування сучасних інженерів, що потребують подолання.

Практика організації професійної освіти США показала, що вона: 1) тісно і нерозривно поєднана з практикою життя і виробництва, максимально оперативно намагається задовольняти їх вимоги і потреби; 2) спрямована на всебічний розвиток кожної особистості з метою підготовки людини до корисної праці; 3) період навчання, хоча і окреслений певним часом, визначається рівнем підготовленості майбутнього фахівця до виконання ним професійних обов'язків; 4) значне місце у системі професійного навчання посідає індивідуальна робота студентів з викладачем; 5) зорієнтована на постійне оновлення і зміни, які диктує сучасний науково-технічний прогрес. Потрібно зазначити, що в США оперативно вивчають і оцінюють як стан нинішньої освіти та її ефективність, так й спроби своєчасно корегувати упущення.

Визначено особливості професійної підготовки майбутніх інженерів за моделями на прикладі низки країн Європейського Союзу (Велика Британія, Латвія, Німеччина, Нідерланди, Польща, Франція, Фінляндія, Чехія тощо), відмінності яких виступають у структурно-логічній схемі психолого-педагогічної та предметної підготовки за бакалаврськими і магістерськими програмами.

Узагальнення результатів наукового пошуку дало підстави визначити вимоги, що висуваються для сучасних інженерів, який називають *евростандартом*, тобто набором якостей і властивостей, яким надається особливе значення при підготовці інженерів у країнах Європейського співтовариства. У зарубіжній педагогіці вони дістали назву “ключові кваліфікації”. Серед основних названо такі вимоги: комунікативність, відповідальність, рефлексія, здатність до співробітництва, професійна самостійність, здатність до саморозвитку, ініціативність, наднормативна професійна активність тощо. Творча самостійність, таким чином, входить до складу ключових кваліфікацій як базова основа.

Аналіз наукових праць дослідників питань вищої школи РФ (Б. Мішин, В. Мануйло, А. Слепухін, Л. Костюченко, М. Лещенко, А. Чучалін, О. Боев, Т. Чинаєва та ін.) дозволяє зробити припущення, що необхідно підсилити інноваційний складник інженерної освіти, спрямований на формування у фахівця комплексу компетенцій, що містить: проблемно-орієнтовані фундаментальні й технічні знання, уміння аналізувати й вирішувати завдання з використанням міждисциплінарного підходу, володіння методами проектного менеджменту, готовність до комунікацій і командної роботи. Потрібно вдосконалити багаторівневу структуру підготовки фахівців у галузі техніки й технологій у Росії: зберегти підготовку бакалаврів і магістрів технічних наук. Дотепер у навчальних планах у вищій школі РФ спостерігається сувора послідовність вивчення дисциплін по семестрах протягом навчального року. Синхронна організація навчального процесу є зручною для ВНЗ, але вона не надає свободи студентові у формуванні його особистої освітньої траєкторії (проте у практиці вищої школи РФ є наукові дослідження – “Формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку майбутніх соціальних педагогів” (Т. Макаренко, 2006); “Саморозвиток особистості студента немовного ВНЗ в умовах комп’ютеризованого навчання” (І. Артем’єв, 2006); “Організація самоосвіти студентів економічного ВНЗ” (Е. Мирошніченко, 1998), “Педагогічні умови формування психологічної готовності студентів технічного ВНЗ до професійної діяльності” (С. Моторна, 1997) та ін., але ще існують питання, які потребують розв’язання з метою підвищення якості підготовки фахівців.

Наприкінці розділу зроблено висновки, що проблема особистісного і професійного розвитку й самовдосконалення майбутніх інженерів усвідомлюється вищою технічною школою всього світового товариства, вже є певні здобутки у формуванні сучасних інженерів мобільними фахівцями на ринку праці, які відповідають вимогам європейського стандарту, відбувається пошук шляхів подальшого її розв’язання. Оскільки професійна діяльність має динамічний характер, підготовка спеціаліста повинна мати проблемну спрямованість, що включає вміння передбачати, бути підготовленими до будь-яких змін, доносити свої ідеї до інших. У професійному становленні студент має реалізувати свої можливості з обраної галузі діяльності, оволодіти прагненням до професійного зростання, тобто стає конкурентоздатним.

У другому розділі – “*Теоретико-методологічне обґрунтування професійного самовдосконалення майбутнього інженера у вищому технічному навчальному закладі*” - здійснено конкретизацію й обґрунтування важливих дефініцій, пов’язаних із професійним самовдосконаленням майбутнього інженера; розглянуто

методологічні підходи дослідження проблеми підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення; подано всебічне теоретичне обґрунтування мети і змісту компонентів системи підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення; схарактеризовано критерії, показники й рівні сформованості у студентів готовності до професійного самовдосконалення.

Аналіз теоретико-гносеологічних знань (С. Гончаренко, Р. Гуревич, В.Гриньова, І. Зязюн, В. Кремень, О. Клепиков, І. Кучерявий, В. Лозовий, Л. Нечепоренко, С. Пазиніч, О. Пехота, Л. Рибалка, О. Романовський, О. Чаплигін, Г. Чернявська та ін.) свідчить, що: професійний саморозвиток є інтегративним творчим процесом свідомого особистісного становлення, в результаті якого відбувається формування мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфери фахівця; професійно-особистісний саморозвиток здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції, як прагнення до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та інших способів інтенсифікації цього процесу; самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмій.

За результатами опрацювання наукових джерел виокремлено *парадигмальні та концептуальні ідеї*, що розкривають сутність сучасної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення у вищих технічних навчальних закладах.

Аксіологічний підхід розглядається в контексті задоволення професійних потреб майбутнього інженера, усвідомлення ним цінностей (загальнолюдських і професійної діяльності), формування в нього аксіологічної культури. *Акмеологічний підхід* спрямовується на дослідження чинників, умов, критеріїв якості професійної підготовки майбутніх інженерів технічного профілю у вищих технічних навчальних закладах, обґрунтування чинників, що мотивують особу на особистісно-професійний розвиток і самовдосконалення. *Особистісно-діяльнісний підхід* у дослідженні спрямований на аналіз функціонально-компонентного складу професійної інженерної діяльності та виокремлення функцій сучасного інженера з погляду результатів професійної підготовки у вищому технічному навчальному закладі. *Синергетичний підхід* виступає для майбутнього інженера підґрунтям цілісного сприйняття й усвідомлення світу, формування в нього синергетичних уявлень про відкритість світу, цілісність і взаємопов'язаність людини, природи і суспільства. *Системний підхід* у дослідженні спрямований на управління педагогічним процесом, який передбачає науково обґрунтований вибір і здійснення найкращого за даних умов варіанта завдань, змісту й технологій навчання і виховання з позицій критеріїв оптимальності. *Компетентнісний підхід* розглядається в дослідженні у площині формування у майбутнього інженера певних компетенцій, що сприяють його швидкій адаптації на ринку праці, успішному розв'язанню життєвих, особистісних, професійних завдань для самовизначення, саморозвитку й самореалізації.

Спираючись на дослідження науковцями проблеми саморозвитку особистості, її самореалізації і самоутвердження у психології, філософії та педагогіці професійної освіти, конкретизовано такі важливі дефініції:

○ *професійне самовдосконалення* – це невід’ємний компонент підготовки фахівців, результат свідомої взаємодії фахівця з конкретним соціальним середовищем, під час якого він реалізує потребу розвитку у себе таких професійно важливих якостей (ПВЯ), відповідних знань і вмінь, що сприятимуть успіху у професійній діяльності та життєдіяльності взагалі;

○ *потенціал майбутнього фахівця технічного університету* – це інтегральна властивість у вигляді здатності, що дає змогу молодій особистості здійснювати предметну діяльність, є результатом природної і соціальної активності, зовнішнім проявом якої виступає праця або доцільна діяльність, що органічно включає свідомість і спілкування, які виявляються у формі пізнавальної та комунікативної діяльності;

○ *творча самостійність фахівця* – це здатність ставити перед собою цілі, знаходити способи й засоби для їхнього досягнення шляхом самоосвіти, самовиховання й самоактуалізації, а отже, є передумовою формування готовності до професійного самовдосконалення.

Доведено, що професійне самовдосконалення майбутнього інженера можна розглядати як процес інтеграції особистісного і професійного складників професійного зростання студента вищого технічного навчального закладу від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності до більш високого через формування ПВЯ, відповідних знань і вмінь.

З урахуванням розуміння професійного самовдосконалення як невід’ємного компонента професійної підготовки фахівців запропоновано таку дефініцію: *готовність до професійного самовдосконалення особистості майбутнього інженера* – як особистісне новоутворення, що відображає зміни не тільки у свідомості людини в найбільш повному виявленні вищої потреби в особистісно-професійному розвитку, але й набуття відповідних знань (науково-теоретичних; практично-процесуальних; знань щодо здійснення інженерної діяльності) та оволодінні й використанні сукупності вмінь (базових, які відбивають особливості самостей особистості; професійних, які відбивають специфіку інженерної діяльності; акмеологічних, спрямованих на досягнення акме-вершин) та застосуванні своїх здібностей і потенційних можливостей в діяльності зі створення нового, суспільно значущого продукту, метою якої є самоствердження людини у суспільстві.

Доведено, що професійна підготовка майбутнього інженера є соціально-педагогічною системою, яка спрямовується на формування ціннісних орієнтирів майбутнього фахівця з метою особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення (рис.1). Розкрито мету, завдання та зміст системи підготовки.

Метою системи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення є формування й досягнення в них нового рівня сформованої готовності до особистісно-професійного розвитку і професійного самовдосконалення (ОПРС), яка відбувається під керівництвом викладачів і самостійно в процесі фахової підготовки у вищому технічному навчальному закладі. Надано змістовну характеристику компонентів процесу підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теоретико-методичного, змістово-процесуального, контрольного-оцінювального.

Завданнями системи підготовки є: набуття майбутніми інженерами досвіду самостійно визначати мету, завдання, суб'єкт, об'єкт, предмет професійного самовдосконалення; реалізовувати структурні й функціональні компоненти професійного самовдосконалення, їхній зміст; використовувати засоби (методи, форми, технології), які позитивно впливають на продуктивність особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; сприяти створенню умов, що підвищують ефективність особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; визначати показники власного рівня сформованої готовності до професійного самовдосконалення; формувати навички передачі досвіду набуття і розвитку готовності до професійного самовдосконалення студентам, колегам.

Динаміку й рівень особистісно-професійного розвитку і сформованої готовності до професійного самовдосконалення визначають основні критерії її структурних компонентів, а саме:

- мотиваційний компонент сформованої готовності до професійного самовдосконалення студента ВТНЗ характеризує *мотиваційно-спонукальний критерій* і такі показники: потреба у творчій самореалізації, прагнення до підвищення освітнього рівня, бажання особистісно й професійно розвиватися під час оволодіння майбутньою професією інженера в умовах технічного університету, професійна спрямованість на досягнення вищого рівня особистісно-професійного розвитку й саморозвитку, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти, саморозвитку, задоволеність професійною підготовкою тощо;

- когнітивно-процесуальний компонент сформованої готовності до професійного самовдосконалення майбутнього інженера характеризує *інтегративно-синтетичний критерій* і такі показники: наявність базових загальноінженерних, інтегрованих психолого-педагогічних, управлінських знань, умінь, навичок щодо готовності до особистісно-професійного розвитку та професійного самовдосконалення, оволодіння методикою особистісно-професійного саморозвитку тощо;

- особистісно-діяльнісний компонент сформованої готовності до професійного самовдосконалення майбутнього інженера характеризує *рефлексивно-регулюючий критерій* і такі показники: наявність у студентів умінь здійснювати самооцінювання й самоаналіз.

Визначено *критерії*, одночасна відповідність до яких є свідченням сформованої готовності до професійного самовдосконалення та сформованості потреби у творчій самореалізації, бажання розвитку особистісно-професійного потенціалу під час навчання в мовах технічного університету; розроблено інтервальну шкалу оцінювання вмінь і здібностей на кожному з п'яти рівнів (початковому, низькому, середньому, достатньо високому, високому).

У третьому розділі – “*Науково-методичне забезпечення підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення*” - досліджується суть і зміст педагогічних технологій у контексті формування готовності студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення, виявляються педагогічні умови успішності формування готовності до професійного самовдосконалення.

У дисертації розглянуто *моделі вибору технології навчання* у процесі підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення. Подано алгоритм вибору (проектування) і застосування моделі технології, яка має бути запроваджена в навчальний процес з метою підготовки майбутнього інженера в циклі психолого-педагогічних й управлінських дисциплін і формування у студентів готовності до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету. Звернено увагу, що в алгоритмі враховується дія як суб'єктивного чинника (пізнавальні можливості студента й викладача), так і об'єктивних чинників, поданих у вигляді: мети і завдань вивчення, складників моделі фахівця, які з точки зору навчальної дисципліни формує викладач; форми, методів і засобів навчання, які наведені у схемі окремим блоком. Проектування таких технологій здійснюється на основі *взаємозалежних принципів*: навчання на основі інтеграції з наукою і виробництвом; професійно-творчої спрямованості навчання; орієнтованості навчання на особистість і орієнтованості навчання на розвиток досвіду самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця. Упровадження вищезазначених технологій на практиці доводить необхідність їх проектування, удосконалення та використання системного підходу при їх застосуванні на принципах поєднання взаємодії теорії і практики, індивідуальної і колективної роботи, навчання з грою, наставництва й самоосвіти.

Зазначено, що цілеспрямована робота із забезпечення особистісно-професійного розвитку майбутнього інженера й формування його готовності до професійного самовдосконалення в умовах інтерактивного навчання впроваджувалася поетапно і передбачала для кожного з етапів визначення його мети, завдань, вибір форм і методів реалізації.

Визначено *етапи впровадження технологій реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення*:

перший етап – *початковий* мав – інформативний характер і був спрямований на формування у студентів установки на особистісно-професійний розвиток і самовдосконалення у процесі професійного пізнання та самопізнання;

другий етап – *процесуальний* мав за мету формування у студентів ВТНЗ професійних знань, умінь, навичок, розвиток професійно важливих особистісних якостей (ПВЯ) засобами інтерактивного навчання;

третій етап – *рефлексивно-оцінювальний* – мав за мету застосування загально-інженерних, психолого-педагогічних, управлінських, акмеїчних знань, умінь, навичок у самостійній роботі під час професійної підготовки, виробничої практики; аналіз і оцінювання процесу особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення майбутніх інженерів в умовах інтерактивного навчання.

Головним завданням початкового етапу впровадження технологій реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення було активізувати у майбутніх інженерів мотиваційні чинники особистісно-професійного розвитку (ліпше виявити протиріччя між наявним і бажаним), виявити і створити сприятливі умови для їх розв'язання в навчально-пізнавальній діяльності, надати особистісний сенс власному професійному розвитку, розкрити роль інтерактивного навчання в оптимізації процесу особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення.

Для вирішення завдань використовувались діагностичні процедури: анкета “Визначення вибору професії та ВНЗ”, “Вивчення мотивів навчальної діяльності”, “Мотивація навчання у ВНЗ”, написання есе “Я і моя майбутня професія інженера”. Цілеспрямована робота проводилася з викладачами кафедр, що випускають, і кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами НТУ “ХП” з метою підготовки до впровадження розробленої технології реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення, вивчалась їхня думка та пропозиції щодо експерименту.

Зазначимо, що професійна спрямованість тісно пов’язана із професійним інтересом, який виступає суттєвим чинником у професійному саморозвитку особистості. Саме він виявляється у спрямованості особистості на оволодіння обраною професією в процесі усвідомлення її суспільної та особистої значущості й привабливості, у намірі глибше пізнавати свою професію, у сумлінному ставленні до оволодіння професійними вміннями й навичками, психологічній і практичній готовності працювати за обраною професією.

Головним завданням процесуального етапу впровадження технологій реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення було сформулювати у студентів глибокі й міцні загальноінженерні, психолого-педагогічні, управлінські знання, розвинути вміння моделювати професійну діяльність майбутнього інженера, проектувати модель фахівця-професіонала, визначати психограму власну й ідеальну, визначати рівень розвитку особистісно-професійного потенціалу та ПВЯ засобами інтерактивного навчання.

Слід зазначити, що базою для забезпечення продуктивного особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки були зміст інтегрованих психолого-педагогічних й управлінських дисциплін та застосування інтерактивного навчання. Використовувалися різні форми навчально-освітньої та навчально-пізнавальної діяльності: інтелектуально-ігрове проектування (ігрові форми занять “Прийняття управлінського рішення”, “Делегування повноважень”, “Проведення ділових нарад”, “Ведення ділових переговорів”), ситуаційні вправи “Методи управлінської роботи з персоналом”, “Стратегії розв’язання конфліктів”, “Управління кар’єрою майбутнього інженера-професіонала”, дискусії “Професійна компетентність у структурі соціального управління”, “Імідж сучасного інженера”, “Презентація випускника”, що безпосередньо вплинуло на ефективність формування когнітивно-операційного компонента готовності до професійного самовдосконалення у майбутнього інженера.

Головним завданням рефлексивно-оцінювального етапу впровадження технологій реалізації системи підготовки до професійного самовдосконалення було: застосування набутих загальноінженерних, психолого-педагогічних, управлінських знань, умінь, навичок у практичній діяльності в ролі інженера, оволодіння методикою діагностики, рефлексивного аналізу власних результатів особистісно-професійного розвитку, корекції власної стратегії індивідуального розвитку й самовдосконалення.

Для реалізації завдань даного етапу важливою формою роботи була виробнича практика, яка максимально наблизила діяльність студентів до змісту

реальної професійної діяльності інженера та надала можливість отримати оцінку з боку викладачів-практиків. Як метод оцінки на цьому етапі використовувався портфоліо, що дозволяло побачити ретроспективу процесу навчання й розвитку студентів, фіксувало процес змін на різних етапах підготовки, сприяло вивченню мотивації студентів.

Уточнено дефініцію та визначено роль освітнього середовища у формуванні потреби до професійного самовдосконалення майбутнього інженера. Розглянуто особливості педагогічної дидактичної взаємодії у формуванні підготовленості майбутнього інженера до професійного самовдосконалення. Здійснено проектування педагогічної системи ефективного спілкування під час підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету.

Розглянуто особливості педагогічної дидактичної взаємодії у формуванні підготовленості майбутнього інженера до професійного самовдосконалення. Наведено дидактичні чинники впливу на формування підготовленості майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету: *об'єктивні* (терміни навчання; засоби навчання; структура, зміст та обсяг навчального матеріалу тощо) та *суб'єктивні* (організаційно-педагогічний вплив; мотивація навчання; загальні здібності; навченість студента тощо).

Виявлено педагогічні умови успішності підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: створення ефективного освітнього середовища, яке надає можливості саморозвитку й самореалізації; здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення; забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу; мотиваційно-ціннісне забезпечення процесу формування готовності до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу та мотивації; організація особистісно орієнтованої підготовки студентів на основі діяльнісного підходу та інтегрованої структури виробничої діяльності; запровадження інтегрованого підходу щодо вибору форм і методів підготовки у галузі особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення; впровадження в процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у сфері особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; проведення педагогічного моніторингу з метою визначення рівня особистісно-професійного розвитку студентів.

У четвертому розділі – *“Дослідно-експериментальна перевірка ефективності системи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету”* – розкрито організацію, зміст і форми педагогічного експерименту, аналіз й оцінку результатів дослідження.

При організації педагогічного експерименту дотримувалися вимог щодо організації педагогічних досліджень, які містяться в працях Ю. Бабанського, Н. Кузьміної, І. Лернера, С. Гончаренка, П. Воловіка, П. Образцова. Враховано, що одержання об'єктивних даних можливо лише за умови дотримання наукових принципів планування експерименту. Відповідно до теоретичних позицій був

проведений педагогічний експеримент. Експериментальною базою став Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”, де з 2000/01 по 2006/07 навчальні роки було проведено констатувальний, формувальний і контрольний етапи експерименту за участю експериментальних та контрольних груп ЕГ1(252 особи), ЕГ2(175 осіб) та КГ (270 осіб). Методом експерименту було обрано педагогічний аналіз, педагогічний нагляд, анкетування й опитування студентів.

Для визначення рівня сформованої готовності самовдосконалення залучалися всебічно обґрунтовані, апробовані на практиці такі методики: діагностика мотивації навчання у ВНЗ (методика Т. Ільїної), методика вивчення мотивів навчальної діяльності студентів (методика запропонована А. Реаном, В. Якуніним), методика оцінки рівня творчого потенціалу особистості (методика В. Андреєва), методика визначення рівня здатності до самовдосконалення (методика М. Лукашевича), методика оцінки рівня здатності до самоуправління (методика В. Андреєва у модифікації М. Лукашевича), методика самооцінки (модифікація Б. Сосновського). Було також застосовано анкети–опитувальники, розроблені нами щодо визначення рівня реалізації особистісного потенціалу студента в навчальній діяльності; визначення проблем самореалізації студентів у ВНЗ і планах на майбутнє; визначення впливу освітнього середовища на формування потреби і готовності до особистісно-професійного розвитку і самовдосконалення.

При визначенні ефективності впровадження розробленої нами системи підготовки основним дослідним критерієм став порівняльний аналіз декількох блоків наукової інформації. Проведено аналіз: динаміки готовності студентів до навчання в технічному університеті (табл. 1), динаміки відношення до самоменеджменту студентів технічного університету (табл. 2), рівень значущості (РЗ) різних сфер особистості для професійної діяльності інженера та рівня їх розвитку (РР) у процесі навчання в технічному університеті (табл. 3).

Якості й здібності, що були включені в модель професійно важливих якостей інженера (ПВЯ), в результаті оцінки експертів, були розділені нами на три рівні за ступенем розвитку професійно значущих якостей особистості інженера: а) ПВЯ, що розвивають добре в процесі навчання; б) ПВЯ, що розвиваються середньо; в) ПВЯ, що майже не розвиваються.

Респонденти (експерти, випускники і п'ятикурсники) оцінювали за семибальною шкалою як розвиваються професійно важливі якості особистості в процесі навчання. Так кількістю балів в 1 відзначались ті з них, що розвиваються дуже високо; 2 - високо; 3 - вище за середньо; 4 - середньо; 5 - нижче середнього; 6 - низько; 7 - дуже низько.

За допомогою анкети було опитано 65 експертів. З них молодих фахівців стаж до 3 років – 15 респондентів; фахівців зі стажем роботи від 5 до 10 років – 24 респондента; фахівців зі стажем роботи від 15 років і вище – 26 респондентів .

Респондентами із числа студентської молоді були обрані випускники технічного університету (обсяг вибірки становив – 60 осіб) та п'ятикурсники (вибірка сягала 60 осіб), тобто це ті майбутні фахівці, які з 2000/01 по 2006/07 навчальні роки в

НТУ “ХП” брали участь у педагогічному експерименті, спрямованому на підтвердження основних положень концепції формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх інженерів під час навчання в технічному університеті. Респондентам зазначеної групи було запропоновано виявити своє ставлення до визначення взаємозв’язку рівня значущості різних сфер ПВЯ особистості інженера та їх змін під час професійної підготовки. Одержані результати зведено в таблицю разом із даними експертних оцінок.

Експериментальні дані оброблялися за допомогою табличного процесора Excel.97 і пакета прикладних програм Statistica 5.0 for Windows. У результаті обробки було отримано середньозважені значення по кожній якості ступеня розвитку ПВЯ особистості інженера. Рівні ступеня розвитку професійно значущих якостей особистості інженера було проаналізовано із урахування встановлених таких даних: а) за шкалою 4.45 бали й вище - ПВЯ розвиваються добре у професійному навчанні й діяльності (1-й рівень); б) за шкалою 3.45 - 4.45 бали – ПВЯ середньо розвиваються (2-й рівень); в) за шкалою 2.45 - 3.45 бали – ПВЯ, що майже не розвиваються в професійному навчанні й діяльності (3-й рівень).

Табличні дані свідчать про позитивну динаміку змін у майбутніх фахівців за всіма зазначеними сферами ПВЯ, як за середніми показниками серед блоків (табл. 3), й так і показниками в самому блоці (табл. 4). Статистично доведено значущість результатів експерименту шляхом використання φ^* - критерію Фішера отримали $\varphi_{emp}^* > \varphi_{кр}^*$, що вказує на істотну відмінність між результатами КГ та ЕГ1, ЕГ2 і суттєві позитивні зрушення досліджуваних феноменів у результаті технологічної реалізації в навчальний процес ВТНЗ запропонованої системи підготовки студентів до професійного самовдосконалення. Таким чином, мету нашого дисертаційного дослідження досягнуто, завдання виконано, гіпотеза підтверджена, що дозволяє сформулювати загальні висновки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Теоретичний аналіз проблеми дослідження в педагогічній теорії та практиці діяльності вищих навчальних закладів України та зарубіжних країн засвідчив, що значна увага приділяється вивченню методологічних, теоретичних, методичних аспектів підготовки майбутнього інженера. Незважаючи на світовий досвід, професійна підготовка майбутнього інженера до професійного самовдосконалення не набула комплексного, системного висвітлення на початку ХХІ століття.

Вивчення світових тенденцій і узагальнення зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутнього інженера (у Великій Британії, Латвії Німеччині, Нідерландах, Республіці Польща, Російській Федерації, Франції, Фінляндії, США, Чехії тощо), сприяло виявленню найбільш вагомих ідей, що раціонально упроваджувати у вищих навчальних закладах України. Серед них *найбільш доцільними* є: розробка державних, галузевих стандартів вищої інженерної освіти на основі компететнісного підходу; використання різних траєкторій професійної багатопрофільної підготовки бакалаврів, спеціалістів, магістрів за паралельними, послідовними, інтегрованими, комбінованими

моделями; диверсифікація освітньо-професійних програм поєднання ступеня з двох спеціальностей або двох галузей знань; формування змісту на основі міждисциплінарної інтеграції, фундаменталізації, професіоналізації, модульності та кредитного виміру якості.

2. Аналіз теоретико-гносеологічних знань свідчить, що професійний саморозвиток є інтегративним творчим процесом свідомого особистісного становлення, у результаті якого відбувається формування мотиваційної, когнітивної, ціннісної та діяльнісної сфер фахівця; професійно-особистісний саморозвиток здійснюється за допомогою механізмів самопізнання, самоорганізації, самоосвіти, самооцінки, саморегуляції, як прагнення до самоактуалізації на основі розвитку професійного мислення, реалізації творчого потенціалу, різноманітних форм дослідницької діяльності та інших способів інтенсифікації цього процесу; самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмінь.

Спираючись на дослідження науковцями проблеми саморозвитку особистості, її самореалізації і самоутвердження в психології, філософії та педагогіці професійної освіти, конкретизовано такі важливі дефініції: *професійне самовдосконалення, потенціал майбутнього фахівця технічного університету; творча самостійність фахівця.*

У дослідженні обґрунтовано сукупність базових положень і дефініцій, що складають теоретико-методологічну базу дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення у вищих технічних навчальних закладах. На основі проведених теоретичних досліджень сукупність базових положень можна класифікувати на: *дослідження проблеми професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення* (парадигми: антропологічна, гуманістична, гуманітарна); (концепції: неперервної професійної освіти, особистісно орієнтованої освіти); *суті й специфіки професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення* (професіоналізм, професійна компетентність, професійне самовдосконалення, потенціал майбутнього фахівця технічного університету, творча самостійність, готовність до професійного самовдосконалення, освітнє середовище); *дослідження сучасних підходів до професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічних університетів* (аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний, системний, культурологічний, особистісно-діяльнісний, синергетичний підходи). У дослідженні підготовка майбутнього інженера до професійного самовдосконалення характеризується системною цілісністю, динамічністю, системоутворюючими зв'язками, суб'єкт-суб'єктним характером взаємодії, керованістю та самокерованістю в процесі навчання інтегрованої підготовки. У результаті особа здобуває освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра, магістра, в неї формується готовність до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення.

3. Теоретико-методичну концепцію формування готовності до професійного самовдосконалення студентів ВТНЗ створено на основі органічного поєднання

паралельних процесів: внутрішньовузівської теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення та педагогічної підтримки суб'єктів освітнього процесу до особистісно-професійного самовдосконалення в підготовці в умовах ВТНЗ. Цілеспрямоване формування готовності до особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення в майбутніх інженерів сприяє підвищенню якості їхньої професійної підготовки, формуванню мобільності, конкурентоздатності на ринку праці. Концепція ґрунтується на розумінні сформованості у студентів рівня готовності до професійного самовдосконалення як невід'ємного складника особистісно-професійної характеристики майбутнього інженера, його професійної компетентності, професійної майстерності, професіоналізму.

Концепція підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення ґрунтується на таких положеннях:

- особистість студента ВТНЗ розглядається як суб'єкт професійного розвитку, який має відбуватися з урахуванням інтересів, переконань і здібностей, а також за узгодженням цих інтересів з потребами суспільства;
- професійне самовдосконалення є найважливішим шляхом формування себе не тільки як професіонала, а перш за все як особистості, розвитку своїх здібностей, набуття знань і вмінь, успішність його формування може відбуватися тільки за умов забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу;
- професійне самовдосконалення майбутнього інженера - процес інтеграції особистісного і професійного складників професійного зростання студента ВТНЗ від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності – до нового рівня через формування ПВЯ, відповідних знань і вмінь, яке уможливорює повне розкриття його мотиваційного, когнітивно-операційного та особистісно-діяльнісного компонентів;
- досягнення високого рівня сформованої готовності студента ВТНЗ до професійного самовдосконалення відбувається у разі забезпечення необхідних і достатніх психолого-педагогічних умов та запровадження інтеграційного підходу щодо вибору змісту навчання, засобів, форм і методів навчання, а також ґрунтується на прагненні кожної особистості до самореалізації.

4. Розроблено й теоретично обґрунтовано систему підготовки до професійного самовдосконалення у майбутніх інженерів, яка ґрунтується на аксіологічному, акмеологічному, компетентнісному, культурологічному, особистісно-діяльнісному, системному, синергетичному підходах.

Схарактеризовано складники системи підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення: мету, завдання, принципи, засоби її науково-методичного забезпечення, критерії та рівні сформованої готовності, результати. Доведено, що професійне самовдосконалення є найважливішим складником професійної підготовки майбутнього інженера, що забезпечує його мобільність і конкурентоздатність на сучасному й майбутньому ринку праці, дозволяє найбільш повно розкрити свій особистісно-професійний потенціал у професійній діяльності, спираючись на загальноінженерні та спеціальні знання, уміння і навички.

Установлено, що професійне самовдосконалення є системою, інтегративною єдністю таких структурних компонентів: особистісного, змістовно-операційного та рефлексивного компонентів, які діалектично пов'язані між собою. Динаміка їх розвитку залежить від цілеспрямованості та інтенсивності впливу на них, створення відповідного освітнього середовища, психолого-педагогічних умов, урахування особистих потреб, інтересів, прагнень майбутніх фахівців інженерно-технічного профілю.

Ефективність упровадження системи підготовки підтверджують такі дані. Динаміка готовності студентів до навчання в технічному університеті за обраною спеціальністю (табл. 1) та динаміка ставлення до самоменеджменту студентів технічного університету є позитивною (табл. 2). Дані доводять, що у майбутніх інженерів був суттєвий чинник у професійному саморозвитку – професійний інтерес, який виявився у спрямованості особистості на оволодінні обраною професією – умови для розвитку професійної спрямованості.

Динаміка результатів свідчить, що в ЕГ1 зросла кількість студентів з високим рівнем сформованої готовності до професійного самовдосконалення на 21,5 %, у групі ЕГ2 на 18,2 %. Збільшилась кількість студентів з достатнім рівнем готовності у групі ЕГ1 з 10 % до 43,8 % (приріст склав 33,8 відсотка) і у групі ЕГ2 з 7,8 % до 29,6 % (приріст склав 21,8 відсотка) та середнім рівнем сформованої готовності (приріст склав 5,5 та 3,9 відсотка для груп ЕГ1 та ЕГ2 відповідно). Водночас зменшилась кількість студентів з низьким рівнем сформованої готовності з 28,1 до 3,8 %, тобто на 24,3 відсотка для групи ЕГ2 і на 28 відсотка у групі ЕГ1. Відзначено, що позитивна динаміка зростання спостерігається у всіх студентів ЕГ1 та ЕГ2 за всіма структурними компонентами готовності, проте найбільші позитивні зміни відбуваються у мотиваційній сфері. Таким чином, можна відзначити, що найбільш прогресивними слід вважати результати педагогічного експерименту, що відбулися в групі ЕГ1, де враховувалися усі педагогічні умови процесу формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення.

Спостереження за студентами показало, що контингент студентів, який з першого курсу був залучений у підготовку до професійного самовдосконалення виявив більшу зацікавленість у навчанні (ЕГ1, ЕГ2), ніж у КГ (де підготовка проводилася за традиційною методикою). Значно відрізнялось у студентів експериментальних і контрольних груп ставлення до навчальної діяльності. У групах ЕГ1 та ЕГ2 65 % складали заліки і іспити достроково та 30 % у період сесійного контролю, з абсолютною успішністю 95% та якісним навчанням 80 % проти показників контрольної групи (КГ) із абсолютною успішністю 76% та якісною – 41 %. У студентів груп ЕГ1 і ЕГ2, були більш кращими показники ніж у КГ, стосовно самооцінки і ставлення до самоменеджменту, а також показники профілю якостей творчого потенціалу. Отже, індивідуальна траєкторія особистісно-професійного розвитку допомагає майбутнім фахівцям правильно спроектувати кар'єрний розвиток, самовдосконалювати себе протягом усієї життєдіяльності.

Думки випускників щодо переваг вищої професійної освіти (табл. 5), яку вони здобули під час навчання в НТУ “ХП”, є корисними: як показники якості підготовки фахівців, яких готують у нових умовах приєднання до Болонського процесу; як показники управління якістю підготовки, корегування моделі

випускника ВТНЗ, змісту освіти, впровадження інноваційних освітніх технологій; як показники для власного особистісно-професійного самовдосконалення.

5. Доведено, що професійне самовдосконалення майбутнього інженера можна розглядати як процес інтеграції особистісного і професійного складників зростання студента ВТНЗ від початкового рівня готовності до майбутньої професійної діяльності – до нового рівня через формування ПВЯ, відповідних знань і вмінь.

З урахуванням розуміння професійного самовдосконалення як невід’ємного компонента професійної підготовки фахівців запропоновано таку дефініцію: *готовність до професійного самовдосконалення особистості майбутнього інженера* – як особистісне новоутворення, що відображає зміни не тільки у свідомості людини в найбільш повному виявленні вищої потреби в особистісно-професійному розвитку, але й набуття відповідних знань (науково-теоретичних, практично-процесуальних, знань щодо здійснення інженерної діяльності), оволодінні й використанні сукупності вмінь (базових, які відбивають особливості самостей особистості; професійних, які відображають специфіку інженерної діяльності; акмеологічних, спрямованих на досягнення акме-вершин) та застосуванні своїх здібностей і потенційних можливостей у діяльності зі створення нового, суспільно значущого продукту, метою якої є самоствердження людини в суспільстві.

6. Установлено, що необхідними й достатніми *психолого-педагогічними умовами* ефективної реалізації системи підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення *є такі*: здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення; мотиваційно-ціннісне забезпечення процесу формування готовності до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу й мотивації; організація особистісно орієнтованої підготовки студентів на основі діяльнісного підходу та інтегрованої структури виробничої діяльності; забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб’єктів навчального процесу; запровадження інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів; впровадження у процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних й управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у сфері особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; створення ефективного освітнього середовища, яке надає можливості саморозвитку й самореалізації; проведення педагогічного моніторингу з метою визначення рівня особистісно-професійного розвитку студентів.

7. Розроблено й експериментально перевірено методику оцінювання рівня готовності до професійного самовдосконалення в процесі вивчення психолого-педагогічних й управлінських дисциплін, задля чого використовували інтервальну шкалу. Кожна відповідь наділяється значенням “вище” або “нижче”, “більш” або “менш” та ін. Обґрунтовано, що інтервал між варіантами відповідей наближається до рівного значення, яке становить 2 бали. Для того щоб чіткіше показати відмінність, кожному варіанту відповіді на порядок нижче відповідає й кількість балів, яка менша від попереднього на 2 бали. У нашій методиці різним твердженням про рівень розвитку вмінь і здібностей майбутнього інженера відповідає така кількість балів: високий – 10 балів; достатньо високий – 8 балів; середній – 6; низький – 4; дуже низький або початковий – 2 бали.

Валідність і надійність методики оцінювання забезпечуються високим рівнем наукового обґрунтування сукупності вмінь і здібностей, які виявляються окремо мотиваційний компонент (мотиваційна готовність), когнітивно-процесуальний компонент (теоретична готовність), особистісно-діяльнісний компонент (практична готовність). На підставі загальної суми балів із кожного виду сформованої готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення визначається коефіцієнт, що є числом, яке виражає рівень розвитку всієї сукупності вмінь і здібностей. Коефіцієнт готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення ($K_{гnc}$) є середньоарифметичним суми таких коефіцієнтів: мотиваційної ($K_{мгnc}$), теоретичної ($K_{тгnc}$), практичної ($K_{пгnc}$) сформованої готовності до професійного самовдосконалення.

Наведена методика оцінювання рівня готовності до професійного самовдосконалення полягає в поетапному визначенні відповідних показників.

8. Важливе значення для забезпечення ефективної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення має розроблений і впроваджений навчально-методичний комплекс для викладачів і студентів ВТНЗ IV рівня акредитації, що включає програми, змістовні модулі дисциплін, розроблені за вимогами кредитно-модульного навчання методичні посібники; технології. Реалізація основних положень дослідження спрямовується на якісне доповнення існуючої практики професійної підготовки майбутнього інженера, а також на подальший розвиток теоретичних і методичних основ в умовах інтеграції вищої освіти України у світовий і європейський освітній простори.

Експериментально перевірено ефективність навчально-методичного забезпечення системи внутрішньовузівської підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення. Встановлено, що така підготовка як цілісний процес включає: запровадження інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів; впровадження в процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у напрямку особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення (“Основи управління соціальними системами”, “Управління розвитком соціально-економічних систем”, “Сучасні управлінські технології” для студентів інженерно-технічних спеціальностей) і психолого-педагогічної підготовки (курс “Основи психології та педагогіки” для студентів усіх спеціальностей та курс “Моделювання освітньої та професійної підготовки майбутнього фахівця в умовах технічного університету” для слухачів магістерської програми спеціальності “Педагогіка вищої школи”); проведення зі студентами й викладачами тренінгів з розвитку навичок і вмінь особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; організацію позааудиторної та виховної роботи (диспути, дискусії, “круглі столи”); педагогічне консультування й педагогічна підтримка підвищення рівня сформованої готовності до професійного самовдосконалення суб’єктів освітнього процесу.

9. Визначено й наведено критерії оцінки ефективності підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення: критерії якості професійної підготовки: “Якість підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення ” (як процес – ПСП) виявлено показниками, що, демонструють

готовність першокурсників до навчання у ВНЗ за обраною спеціальністю і професією, мотиви професійної інженерної діяльності; “Якість підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення ” (як результат – ПСР) подано показниками, що характеризують кінцевий результат професійної підготовки у форматі конкурентоздатного випускника; “Управління якістю підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення ” (управління якістю – ПСУЯ) включають показники, що характеризують якість освітніх програм, здобутки суб’єктів управління, відгуки працедавців. Наведені критерії конкретизовано в показниках якості.

Проблема підготовки до професійного самовдосконалення студентів ВТНЗ є складною і багатогранною, тому проведене теоретичне й емпіричне дослідження не може вирішити всі її аспекти. На основі узагальнення результатів дослідження визначено прогностичні напрями професійної підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення та сформульовано рекомендації Міністерству освіти і науки України щодо підготовки конкурентоздатних інженерів у вищих навчальних закладах IV рівня акредитації: створення системи підвищення педагогічної майстерності викладачів з питань формування готовності до професійного самовдосконалення; детальну розробку методики розвитку у студентів окремих її компонентів, дослідження сформованої готовності до професійного самовдосконалення як важливої, системоутворювальної характеристики якості особистісно-професійного розвитку й реалізації фахівця; формування змісту професійної підготовки майбутніх інженерів на міждисциплінарній основі.

Подальшого дослідження потребують: проблеми управління якістю професійної підготовки бакалаврів і магістрів технічних наук; теоретичні й методичні засади компетентнісного підходу до неперервної освіти інженера, маркетингові дослідження ринків освітніх послуг і праці для прогнозування напрямів підготовки інженера у вищій технічній школі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Ігнатюк О.А. Формування майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика: [монографія] /О.А.Ігнатюк. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – 434 с. – Бібліогр.: с.409-429. – авт.арк. 25,1.

Навчальні посібники та навчально-методичні праці

2. Ігнатюк О.А. Основи управлінських технологій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О.Г. РОМАНОВСЬКИЙ, О.С. ПОНОМАРЬОВ, О.А. ІГНАТЮК. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2004. – 184с. – авт.арк. 3,25.

3. Ігнатюк О.А. Основи психології та педагогіки: конспект лекцій / [О.Г. Романовський, З.О. Черваньова З.О., В.Є. Михайличенко, О.А. Ігнатюк та ін.], за ред. проф.О.Г. Романовського. – Харків: ХДПУ, 2000. – Ч.1. – с.39-55. – авт.арк. 0.7.

4. Ігнатюк О.А. Типологія лідерства: метод. посібн. з курсу “Психологія управління”/ О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, О.А. Ігнатюк, К.В. Баженова.

– Харків: ХДПУ, 2000. – С. 15-23. – авт.арк. 0.35

5. Ігнатюк О.А. Стили керівництва: метод. реком. до курсу “Психологія управління / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, О.А. Ігнатюк, М.В. Фоміна. – Харків: ХДПУ, 2000. – С. 10-16. – авт.арк. 0.31

6. Ігнатюк О.А. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт для студентів магістерської програми зі спеціальності “Педагогіка вищої школи” / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, В.В. Бондаренко, О.А. Ігнатюк, М.В. Фоміна. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2006. – С.10-19. – авт.арк. 0.44

Статті у провідних фахових виданнях затверджених ВАК України

7. Ігнатюк О.А. Результати дослідження впливу експериментальної системи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету / О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.пр. – Запоріжжя: Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, Гуманіт. ін.-т “ЗІДМУ”, 2009. - Вип.53. - С.167-174.

8. Ігнатюк О.А. Особливості функціонування інженерної освіти в країнах Європейського Союзу / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – № 1. – С.82-96.

9. Ігнатюк О.А. Студентська мобільність: світові та вітчизняні тенденції розвитку / О.А. Ігнатюк, І.А. Сладких // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – № 3. – С.75-85.

10. Ігнатюк О.А. Освітнє середовище у формуванні потреби майбутнього інженера до професійного самовдосконалення / О.А. Ігнатюк // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка. Психологія. Соціологія. – Донецьк: ДВНЗ ДонНТУ, 2009. – Вип. 4 (146). – С.172-179.

11. Ігнатюк О.А. Формування індивідуальної траєкторії особистісно-професійного розвитку майбутніх інженерів / О.А. Ігнатюк // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О.Сухомлинського. - Серія: “Педагогічні науки”. – Миколаїв: МДУ, 2008. – Вип. 20. – Т.1. – С.191-197.

12. Ігнатюк О.А. Моделювання особистісно-професійного розвитку майбутнього інженера у циклі управлінських дисциплін / О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук. метод. журнал. – Львів: Львів. наук.прак.центр проф.-тех.освіти АПН України, 2008. – №3. – С. 46-54.

13. Ігнатюк О.А. Мониторинг личностно-професійного розвитку майбутнього інженера / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.практ.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – № 3. – С.86-93.

14. Ігнатюк О.А. Моделювання професійної діяльності як підґрунтя процесу формування готовності до професійного самовдосконалення майбутнього інженера / О.А. Ігнатюк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв (ХХПІ), 2007. – № 12. – С.80-84.

15. Ігнатюк О.А. Критеріально-рівневий підхід до формування готовності професійного самовдосконалення майбутнього інженера/ О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.праць. – Запоріжжя: Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, Гуманіт. ін.-т “ЗІДМУ”, 2007. – Вип.47. – С.153-158.

16. Ігнатюк О.А. Соціально-гуманітарна підготовка інженерів у системі формування їх професійної компетенції/ О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук. метод. журнал. – Львів, Львів. наук.прак.центр проф.-тех.освіти АПН України, 2007. – №1. – С.83-92.

17. Ігнатюк О.А. Готовність до професійного самовдосконалення майбутнього інженера як психолого-педагогічна категорія / О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.праць. – Запоріжжя: Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, Гуманіт. ін.-т “ЗІДМУ”, 2007. – Вип.44. – С.191-198.

18. Ігнатюк О.А. Оцінювання готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету / О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. - Миколаїв: Видавництво МДГУ ім. П.Могили, 2007. – Т. 75. – Вип.62. – С.42-52.

19. Ігнатюк О.А. Формування творчої самостійності й ініціативи у майбутнього інженера як передумова готовності до професійного самовдосконалення / О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.праць. – Запоріжжя: Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, Гуманіт. ін.-т “ЗІДМУ”, 2007. – Вип. 45. – С.148-155.

20. Ігнатюк О.А. Технологія формування професійно значущих якостей в системі соціально-гуманітарної підготовки інженерів / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2006. – № 4. – С.75-84.

21. Ігнатюк О.А. Професіоналізм особистості як об’єкт вивчення: системний підхід / О.А. Ігнатюк // Проблеми інженерно-педагогічної освіти: зб.наук.пр. – Х.:УПА, 2006. – вип.12. – С.241-247.

22. Ігнатюк О.А. Проблеми професійного самовизначення особистості: теоретичний аспект / О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2006. – Т. 46. – Вип. 33. – С.89-94.

23. Ігнатюк О.А. Проблеми і перспективи організації самостійної роботи студентів технічного університету в контексті Болонського процесу / О.Г. Романовський, В.В. Бондаренко, О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія:наук.практ.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2006. – № 1. – с.3-10.

24. Ігнатюк О.А. Педагогічна взаємодія як дидактичний фактор у розвитку і реалізації особистісного потенціалу студента технічного університету / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2005. – № 4. – С.35-42.

25. Ігнатюк О.А. Структура і зміст потенціалу особистості майбутнього інженера/ О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.пр. - Київ-Запоріжжя: Ін-т пед. і психол.проф.освіти АПН України, Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, 2005. – Вип. 34. – С. 290-297.

26. Ігнатюк О.А. Модель оцінки реалізації особистісного потенціалу студента в технічному університеті / О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія:наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2005. – № 1. – С. 37-46.

27. Ігнатюк О.А. Педагогічний такт як складова розвитку особистісного потенціалу майбутнього фахівця / О.А. Ігнатюк // Науково-інформаційний журнал “Новий колегіум”. – 2005. – №1/2. – С.74-48.

28. Ігнатюк О.А. Проблеми та перспективи розвитку і реалізації особистісного потенціалу майбутнього фахівця в технічному університеті /О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. – Миколаїв: Видавництво МДГУ імені П.Могили, 2005. – Вип.29. – Т.42. – С.63-69.

29. Ігнатюк О.А. Социально-психологические проблемы оценивания потенциала личности будущего инженера / О.А. Ігнатюк // Управління розвитком: зб.наук.пр.– Харків:Харк.нац.економ.ун-т, 2005. – №2. – С. 209-211.

30. Ігнатюк О.А. Проблеми формування гуманітарно-технічної еліти в теорії та практиці вищої школи / О.Г. Романовський, О.А. Ігнатюк, І.О. Калантоєвська // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2005. – № 2. – С. 3-10.

31. Ігнатюк О.А. Внутрішня діяльність майбутнього фахівця як умова реалізації особистісного потенціалу /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.пр. – Київ-Запоріжжя: Запор.обл.ін-т після диплом. освіти, 2004. – Вип.33. – С. 39-46.

32. Ігнатюк О.А. Реалізація особистісного потенціалу студента як педагогічна проблема /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук. метод. журнал. – Львів: Львів. наук. прак. центр проф.-тех.освіти АПН України, 2004. – № 5. – С. 39-47.

33. Ігнатюк О.А. Технический университет на рынке образовательных услуг /О.А. Ігнатюк // Науково-інформац. журн. “Новий колегіум”, 2004. – № 3. – С. 37-42.

34. Ігнатюк О.А. Особливості застосування педагогічних технологій у контексті формування гуманітарно-технічної еліти /О.А. Ігнатюк // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб.наук.пр. – Київ-Вінниця: Вінн. держ. пед. ун-т, 2004. – Вип.4. – С. 388-396.

35. Ігнатюк О.А. Управлінські технології в професійній діяльності керівника-лідера /О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук. прак. журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2004. – № 1. – С. 19-29.

36. Ігнатюк О.А. Розвиток особистісного потенціалу /О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. - Миколаїв: Видавництво МДГУ імені П.Могили, 2003. – Вип.15. – Т.28. – С.125-131.

37. Ігнатюк О.А. Проблеми розвитку особистісно-професійного потенціалу майбутнього керівника /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб.наук.пр. - К.: Ін-т пед. та психол. проф. освіти АПН України, 2003. – С. 271-280.

38. Ігнатюк О.А. Потенціал личности будущего специалиста XXI века: акмеологическая постановка проблемы /О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2003. – № 3. – С. 101-108.

39. Ігнатюк О.А. Педагогічні умови ефективної підготовки гуманітарно-технічної еліти /О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені П. Могили, 2002. – Т.20. – С. 34-38.

40. Ігнатюк О.А. Педагогічні умови забезпечення особистісної орієнтації підготовки гуманітарно-технічної еліти /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія професійної освіти: наук. метод. журнал. – Львів: Львів. наук. прак. центр проф.-тех.освіти АПН України, 2002. – № 6. – С. 82-87.

41. Ігнатюк О.А. Розвиток творчої особистості майбутнього інженера-керівника /О.А. Ігнатюк // Проблеми сучасного мистецтва і культури: зб.наук.пр. Тематичний випуск: Проблеми підготовки студентської молоді до навчально-пізнавальної діяльності. – К.: Науковий світ,2002. – С. 70-75.

42. Ігнатюк О.А. Творчий потенціал особистості майбутнього інженера та умови його реалізації /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.пр. – Київ-Запоріжжя: Запор.обл.ін-т післядиплом.освіти, 2002. – вип.25. – С. 196-199.

43. Ігнатюк О.А. Нові підходи до змісту освіти управлінської підготовки майбутнього інженера / В.В. Бондаренко, О.А. Ігнатюк, М.В. Фоміна // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб.наук.пр. – Київ-Вінниця: Вінницький держ.пед.ун-т, 2002. – Ч.2. – С. 185-191.

44. Ігнатюк О.А. Творчі підходи до управлінської підготовки представників національної гуманітарно-технічної еліти /О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук.прак.журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – № 2. – С. 113-123.

45. Ігнатюк О.А. Пошук ефективних методів навчання в управлінській підготовці майбутнього інженера /О.А. Ігнатюк // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Серія: Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін. – Рівне: РДГУ, 2002. – Вип.5. – С.176-179.

46. Ігнатюк О.А. Педагогічні технології в управлінській підготовці майбутнього інженера /О.А. Ігнатюк // Наукові праці Миколаївського філіалу Національного Університету Києво Могілянська академія. Серія: Педагогіка. – Миколаїв: МФНаУКМА, 2001. – Т.13. – С. 54-57.

47. Ігнатюк О.А. Технології організації навчання майбутнього інженера-керівника в циклі психолого-педагогічних дисциплін /О.А. Ігнатюк // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. – К.: Політехніка, 2001. – №3. – Кн. 2. – С. 39-42.

48. Ігнатюк О.А. Аналіз технологій та методик викладання управлінських дисциплін майбутнім інженерам /О.А. Ігнатюк // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: зб.наук.пр. – Київ – Запоріжжя: Запор.обл.ін-т післядиплом.освіти, 2001. – Вип.20. – С. 294-298.

49. Ігнатюк О.А. Деякі дидактичні особливості організації навчального процесу управлінської підготовки майбутніх інженерів /О.А. Ігнатюк // Проблеми сучасного мистецтва і культури: зб.наук.пр. Тематичний випуск: Удосконалення технологій та методик професійного навчання. – К.: Науковий світ, 2001. – С. 62-68.

50. Ігнатюк О.А. Професійно важливі якості особистості інженера-керівника /О.А. Ігнатюк // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія: наук. прак. журнал. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2001. – № 2(3). – С. 22-24.

51. Ігнатюк О.А. Образовательные технологии формирования творческой личности инженера-руководителя / О.Г. Романовський, О.А. Ігнатюк // Педагогіка та психологія: зб.наук.пр. - Харків: Харківський державний пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2001. – Вип. 19. – Ч.2. – С.76-69.

Статті в інших наукових виданнях

52. Ігнатюк О.А. Творчість як складова підготовки майбутнього інженера у Харківському політехнічному /О.А. Ігнатюк // Обдарована дитина. - К.: Социс, 2001. – № 2. – С. 22-24.

53. Ігнатюк О.А. Розкриття творчого потенціалу особистості як передумова формування гуманітарно-технічної еліти /О.А. Ігнатюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – ч.2. – С. 357-362.

54. Ігнатюк О.А. Динаміка розвитку творчого потенціалу майбутнього інженера /О.А. Ігнатюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2002. – ч.3. – С. 155-161.

55. Ігнатюк О.А. Самоменеджмент в формуванні творческой личности будущего руководителя-лидера /О.А. Ігнатюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2003. – Вип.5 (1). – С. 409-417.

56. Ігнатюк О.А. Саморазвитие и самосовершенствование как общие акмеологические инварианты профессионализма руководителя-лидера /О.А. Ігнатюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2004. – Вип.3 (7). – С. 221-230.

57. Ігнатюк О.А. Модель оцінки особистісного потенціалу студента та його реалізації /О.А. Ігнатюк // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти:зб.наук.праць. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2004. – Вип.5 (9). – С.194-203.

58. Игнатюк О.А. Взаимодействие в системе “преподаватель – студент” как педагогическая проблема /М.Л.Колесникова, О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2006. – Вип.15 (17). – С. 64-73.

59. Игнатюк О.А. Погляди сучасної молоді на одержання вищої освіти (за результатами психолого-педагогічних досліджень) / О.А. Игнатюк, О.Л. ТОВАЖНЯНСЬКА, О.В. КВАСНИК, Г.О. КОНОНОВА // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2006. – Вип.16 (18). – С. 89-97.

60. Игнатюк О.А. Система оцінювання та стимулювання навчальної діяльності майбутнього фахівця / Л.П. Четаєва, О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – Вип.17-18 (19-20). – С. 265-274.

61. Игнатюк О.А. Неуважність студентів у навчальній діяльності: причини та шляхи подолання / Ю.А. Бабіченко, О.А.Игнатюк, О.В. Кваснік // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – Вип.17-18 (19-20). – С. 105-113.

62. Игнатюк О.А. Технологічні аспекти формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутнього інженера /О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – Вип.19-20. – С.340-350.

63. Игнатюк О.А. Структура професійної готовності майбутніх педагогів до педагогічної діяльності /О.А. Игнатюк, В. Яковенко // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – Вип.19-20. – С.249-258.

64. Игнатюк О.А. Професійно творча спрямованість навчання майбутнього інженера в циклі психолого-педагогічних і управлінських дисциплін /О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2008. – Вип.17 (21). – С.305-314.

65. Игнатюк О.А. Інтелектуально-творча самореалізація особистості як стратегічний освітній пріоритет /О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2008. – Вип.18 (22). – С. 73-80.

66. Игнатюк О.А. Обґрунтування основних компонентів педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення /О.А. Игнатюк // Проблемы та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб.наук.пр. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2009. – Вип. 21 (25). – С.305-314.

Статті в збірниках наукових конференцій

67. Игнатюк О.А. Еволюція поглядів на модель фахівця ХХІ сторіччя / О.Г. Романовський, О.А. Игнатюк // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Міжнар. наук.-практич.конф.: 16-17травня 2000 р: зб. докл.- Харків: Харківський державний політехнічний ін.-т., 2000. – С. 203-208.

68. Ігнатюк О.А. Проектування навчального плану підготовки інженера-керівника на підставі професіограми /О.А. Ігнатюк // Высокие технологии: развитие и кадровое обеспечение: X Междунар. научно-технич. семинар : 14-20 вересня 2000 р: зб.докл. – Харьков – Алушта: Харків. держ.політехн. ун-т, 2000. – С.182-187.

69. Ігнатюк О.А. Роль педагога у підготовці кадрового забезпечення трансформаційних процесів в Україні /О.А. Ігнатюк // Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства: Між.наук.конф.: 18-19 жовтня 2000р: зб.праць. - Київ: Нац.пед.ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2000. – Ч.2. – С. 56-58

70. Ігнатюк О.А. Учебная беседа и дискуссия в системе активных методов обучения будущих инженеров-руководителей /О.А. Ігнатюк // Харківська вища школа: методичні пошуки на рубежі століть: наук.-практич. конф.: 22 лютого 2001 р.: матеріали. - Харків: Харк. нацун-т ім. В.Н. Каразіна, 2001. – С. 133-136.

71. Ігнатюк О.А. Педагогические технологии формирования творческой личности инженера-руководителя / О.Г. Романовський, О.А. Ігнатюк // Сучасні освітні технології: Всеукр. наук.-прак. конф.: вересень 2001 р.: матеріали. – Харків: Харк. держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2001. – С. 117-118. – авт.арк.

72. Ігнатюк О.А. Технології організації навчання управлінської майстерності майбутнього інженера /О.А. Ігнатюк // Кримські педагогічні читання: Міжнар. наук.конф.:12-17 вересня 2001 р.:матеріали. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2001. – С. 163-167.

73. Ігнатюк О.А. Технологія виховання у майбутніх інженерів елементів управлінської культури /О.А. Ігнатюк // Технології неперервної освіти: проблеми, досвід, перспективи розвитку: IV Всеукр. наук.-практ. конф.: жовтень 2002 р.: зб.статтей. - Миколаїв: Вид-во МФНаУКМА, 2002. – С.119-121.

74. Ігнатюк О.А. Моделювання оцінки реалізації особистісного потенціалу майбутнього фахівця у навчальній діяльності /О.А. Ігнатюк // Экспертные оценки элементов учебного процесса: VI межвуз. науч. - метод. конф., 28 октября 2004 г: материалы. - Х.:Изд-во Народна Укр. Акад, 2004.- С.76-78.

75. Ignatyuk O. The development of personal potential future specialists as the aim of pedagogic system / O.Ignatyuk // Lucrarile stiintifice ale simpozionului international multidisciplinary “Universitaria ropet 2004”.- Stiinte economice si management: 15-16 octombrie 2004, Petrosani: Editura Uninersitas, Petrosani. – P.139-144.

76. Игнатюк О.А. Славянская общность народов в эпоху глобализма / А.Г. Романовский, С.Н. Пазинич О.А. Игнатюк // Менталітет слов'ян та інтеграційні процеси: історія, сучасність, перспективи: IV Міжнарод.наук. конф.: 26-27 травня 2005 р.: зб. наук.пр. - Гомель, 2005. – С. 115-116.

77. Ігнатюк О.А. Психолого-педагогічна підготовка як основа формування сучасного фахівця-хіміка: досвід педагогічних шкіл України та Росії / І.В. Жмуркова, О.А. Ігнатюк // Переяславська Рада і гармонізація україно-російських відношень: Міжнарод. наук.-прак. конф.: 18-19 грудня 2006р.: матеріали. - Харків: НТУ “ХПІ”, 2007. – С. 172-175.

78. Ігнатюк О.А. Розвиток інтелектуального потенціалу особистості як освітній пріоритет українського державотворення / О.А. Ігнатюк, О.О.Романовська // Переяславська Рада і гармонізація україно-російських

відношень: Міжнарод. наук.-прак. конф.: 18-19 грудня 2006р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХПІ", 2007. – С. 181-186.

79. Ігнатюк О.А. Концепція Г.С.Сковороди "Сродної праці" та сучасні аспекти особистісно-професійного саморозвитку майбутнього інженера /О.А. Ігнатюк // Г.С.Сковорода та проблеми формування особистості: Наук.-прак. конф.: 18-19 жовтня 2007 р: матеріали. – Харків: ХНТУСГ ім.П.Василенка, 2007. – С.164-172.

80. Ігнатюк О.А. Диагностика потенціала личности в исследованиях российских и украинских ученых /О.А. Ігнатюк // Переяславська Рада і гармонізація україно-російських відношень: II Міжнарод. наук.-прак. конф.: 13 грудня 2007р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХПІ", 2008. – С.197-203.

81. Ігнатюк О.А. Творчество как профессионализм личности /О.А. Ігнатюк // Соціально-гуманітарні аспекти педагогіки вищої школи: Міжнародної наукової конференції, 17-18 квітня 2008 р.: зб.матеріалів - Харків: ХДАДМ, 2008. – С. 221-224.

82. Ігнатюк О.А. Оцінювання рівня володіння майбутнім інженером навичками самоуправління / О.А. Ігнатюк // Экспертные оценки элементов учебного процесса: X межвуз. науч.-практ. конф., 1 ноября 2008 г.: програм. и материалы. - Нар.укр.акад. [каф. информ. технологий и математики]; [редкол.:В.П. Козыренко (отв.ред) и др.]. – Х.:Изд-во НУА,2008. – С.80-82.

83. Ігнатюк О.А. Технології підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення/ О.А. Ігнатюк // Інноваційні педагогічні технології у вищій школі: матеріали VIII міжвузівська школа-семінар: 27-29 січня 2009 р. – Харків:НТУ ХПІ,2010. – (у друці)

84. Ігнатюк О.А. Вища технічна освіта: проблеми і перспективи розвитку / О.А. Ігнатюк // Переяславська Рада, її історичне значення та перспективи розвитку славянської цивілізації: III Міжнарод.наук.-прак. конф. 18-19 грудня 2008 р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХПІ", 2009. – С.476-482.

85. Ігнатюк О.А. Стратегія формування конкурентоздатного сучасного фахівця в умовах технічного університету:напрями, тенденції, перспективи / О.А. Ігнатюк, І.А. Сладких // Стратегия качества в промышленности и образовании: V Междунар. конф.: 6-13 июня 2009 г., Варна, Болгария, Технический ун-т: мат. в 2-х томах. – т.2. – С.151-154.

86. Ігнатюк О.А. Фундаменталізація як основа вищої технічної освіти:проблеми і прогностичні напрями / О.А. Ігнатюк // Фундаментальна освіта і формування гуманітарно-технічної еліти: Між.наук.-практ. конф.: 7-10 жовтня 2009 р. – Харків:НТУ ХПІ,2009. – С.32-34.

Тези у збірниках матеріалів конференцій

87. Ігнатюк О.А. Модульное обучение в управленческой подготовке будущих инженеров в условиях политехнического университета /О.А. Ігнатюк // Фундаменталізація вищої технічної освіти - необхідна умова випуску конкуренто - спроможних фахівців: Міжрегіон. наук.-практич. конф.: січень 2001 р.:тези доп. - Харків: Харк.держ.політех.ун-т, 2001. – С. 353-354.

88. Ігнатюк О.А. Дидактичні особливості організації навчального процесу управлінської підготовки майбутніх інженерів /О.А. Ігнатюк // Інформаційні

технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: X Міжнарод. наук.-прак. конф: 16-17 травня 2002 р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХП", 2002. – С. 453-454.

89. Игнатюк О.А. Личностный потенциал будущего инженера-руководителя: структура, содержание, условия формирования и развития /О.А. Игнатюк // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XI Міжнарод. наук.-прак. конф: 15-16 травня 2003р.: матеріали. – Харків: НТУ "ХП". - 2003. – С. 640.

90. Игнатюк О.А. Техніки НЛП у підготовці сучасних фахівців /О.А. Игнатюк, В.Є. Михайличенко // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XII Міжнарод.наук.-прак. конф: 20-21 травня 2004 р.: матеріали. -Харків: НТУ "ХП", 2004. – С. 715.

91. Ignatyuk O. Formation of modern engineering-chemical specialists: societal demands, point of view, conditions of development and realization of their professional-personal potential / O.Ignatyuk // Material of report 16–th International congress of chemical and process engineering: 22-26 august 2004. – Praha,2004.- P7,1724.

92. Игнатюк О.А. Моделирование педагогических условий развития и реализации творческого потенциала личности студента в техническом университете /О.А. Игнатюк, // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XIII Між нар. наук.-прак.конф.:19-20 травня 2005 р. - Харків: НТУ "ХП", 2005. – С. 454.

93. Ignatyuk O. Formation of the professional competence of engineering education /O.Ignatyuk //Material of report 17–th International congress of chemical and process engineering 27-31 august 2006. - Praha.-2006. - P 107.

94. Игнатюк О.А. Професійна компетентність у структурі соціального управління /О.А. Игнатюк // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XIV Міжнарод. наук.-прак. конф.: 18-19 травня 2006 р.: матеріали. – Харків: НТУ "ХП", 2006. – С. 453.

95. Игнатюк О.А. Роль самостоятельной работы студентов в формировании профессионально значимых качеств /О.А. Игнатюк // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XV Міжнарод.наук.-прак. конф.: 17-18 травня 2007 р.: матеріали. – Харків: НТУ "ХП", 2007. – С. 534.

96. Игнатюк О.А. Формування професійно значущих якостей у системі соціально-гуманітарної підготовки інженерів: проблеми та перспективи /О.А. Игнатюк // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи: П'ята Міжнарод. наук.-метод. конф.: 25-26 жовтня 2007 р.: матеріали. – Київ: НТУУ "КП",2007. – С. 24-25.

97. Игнатюк О.А. Особистісно-професійне проектування майбутнього фахівця в умовах технічного університету /О.А. Игнатюк // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XVI Міжнарод.наук.-прак. конф. : 4-6 червня 2008 р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХП", 2008. – С. 278.

98. Игнатюк О.А. Теоретична модель формування індивідуальної траєкторії особистісно-професійного розвитку майбутніх інженерів /О.А. Игнатюк // Ольвійський форум-2008: стратегії України в геополітичному просторі: Міжнарод. наук.-прак.конф.:5-8 червня 2008 р.: тези. – Ялта: Чорномор.держ.ун-т ім. П. Могили,2008. - Ч.3. – С. 33-34.

99. Ignatyuk O. Synergetic approach to integration of liberal and technical education /Romanovsky O., Vasilyeva I., Yurieva I., Ignatyuk O., Usyk N./ XXIX International congress of psychology: 20-25 July 2008: Material of report. - Berlin, Germany, 2008. – P. 472.

100. Ігнатюк О.А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: концептуальний підхід /О.А. Ігнатюк // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я: XVII Міжнарод.наук.-прак.конф.: 20 травня 2009 р.: матеріали. - Харків: НТУ "ХПІ", 2009. – С. 278.

101. Ігнатюк О.А. Готовність майбутнього інженера до особистісно-професійного самовдосконалення як стратегічне завдання вищої школи /О.А. Ігнатюк // Ольвійський форум-2009: стратегії України в геополітичному просторі: Міжнарод. наук.-прак.конф.:11-14 червня 2009 р.: тези. – Ялта: Чорномор.держ.ун-т ім. П. Могили,2009. - Ч.3. – С. 162-164.

АНОТАЦІЇ

Ігнатюк О.А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. – Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. – Харків, 2010.

У дисертації досліджуються теоретичні та методичні основи підготовки майбутніх інженерів до професійного самовдосконалення в мовах технічного університету.

Розроблено, науково обґрунтовано й експериментально перевірено теоретико-методичну концепцію та систему підготовки студентів ВТНЗ до професійного самовдосконалення. Означені розробки ґрунтуються на аксіологічному, акмеологічному, особистісно-діяльнісному, компетентнісному, культурологічному, синергетичному, системному підходах. Конкретизовано теоретичне уявлення щодо сутності й структури готовності до професійного самовдосконалення, схарактеризовано критерії, показники і рівні її сформованості.

Доведено, що педагогічними умовами успішності підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах ВТНЗ є: створення ефективного освітнього середовища, яке надає можливості саморозвитку і самореалізації; здійснення теоретико-методичної підготовки викладачів і студентів до формування готовності до професійного самовдосконалення; забезпечення ефективної стійкої педагогічної взаємодії суб'єктів навчального процесу; мотиваційно-ціннісне забезпечення процесу формування готовності до професійного самовдосконалення, що виникає на основі усталеного інтересу та мотивації; організація особистісно орієнтованої підготовки студентів на основі діяльнісного підходу та інтегрованої структури виробничої діяльності; запровадження інтеграційного підходу щодо вибору форм і методів підготовки у галузі особистісно-професійного розвитку й самовдосконалення; впровадження у процес навчання інтегрованих психолого-педагогічних та управлінських дисциплін, які забезпечують основами знань у напрямі особистісно-професійного

розвитку й самовдосконалення; проведення педагогічного моніторингу з метою визначення рівня особистісно-професійного розвитку студентів.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, компоненти системи підготовки, майбутній інженер, педагогічні умови успішності підготовки, професійна підготовка, професійне самовдосконалення, критерії сформованої готовності, рівні сформованої готовності, технології реалізації системи підготовки, технічний університет.

Игнатюк О. А. Теоретические и методические основы подготовки будущего инженера к профессиональному самосовершенствованию в условиях технического университета. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды. – Харьков, 2010.

В диссертации исследуются теоретические и методические основы подготовки будущих инженеров к профессиональному самосовершенствованию в условиях технического университета.

Разработаны, научно обоснованы и экспериментально проверены теоретико-методическая концепция и система подготовки студентов ВТУЗа к профессиональному самосовершенствованию. Приведенные разработки основываются на аксиологическом, акмеологическом, личностно-деятельностном, компетентностном, культурологическом, системном, синергетическом подходах. Конкретизированы теоретические представления относительно сущности и структуры готовности к профессиональному самосовершенствованию, охарактеризованы ее критерии, показатели и уровни сформированности.

Установлено, что формирование готовности к профессиональному самосовершенствованию является частью профессиональной подготовки будущего инженера к профессиональной деятельности и одновременно системой, интегративным единством следующих компонентов: теоретико-методического, содержательно-процессуального, контрольно-оценочного.

На основе анализа исследований в области философии, психологии, педагогики, акмеологии уточнены основные дефиниции процесса формирования готовности к личностно-профессиональному развитию и самосовершенствованию будущих инженеров: “профессиональное самосовершенствование”, “потенциал будущего специалиста технического профиля”, “творческая самостоятельность специалиста”, “готовность к профессиональному самосовершенствованию”, дана характеристика ее структурных компонентов: мотивационного, когнитивно-операционного, личностно-деятельностного.

Определены критерии – *мотивационно-ценностный, интегративно-синтетический, рефлексивно-регулирующий*, одновременное наличие которых является свидетельством сформированной готовности к профессиональному самосовершенствованию на *уровне сформированности* потребности в творческой самореализации и желании развития личностно-профессионального потенциала в период обучения в условиях технического университета, разработаны критерии

оценивания умений и способностей на каждом с пяти уровней (начальном, низком, среднем, достаточно высоком, высоком).

Показано, что профессиональное самосовершенствование будущего инженера следует рассматривать как процесс интеграции личностного и профессионального роста студента ВТУЗа от его начального уровня готовности к будущей профессиональной деятельности до более высокого уровня, благодаря формированию профессионально-важных качеств, соответствующих знаний и умений.

Определено, что готовность к профессиональному самосовершенствованию считается сформированной, если: сформирована положительная мотивация к личностно-профессиональному развитию и самосовершенствованию, отношению к будущей профессии, склонности к ней, стремление приобрести качественные знания и применить их в решении задач производства; обеспечено эффективное стойкое педагогическое взаимодействие субъектов учебного процесса; сформированы навыки самоуправления уровнем развития и реализации личностно-профессионального потенциала; развито стремление студентов к углубленному изучению учебного материала, к самообразованию.

Доказано, что педагогическими условиями успешности подготовки будущего инженера к профессиональному самосовершенствованию в условиях ВТУЗа являются: эффективная образовательная среда, теоретико-методическая подготовка преподавателей и студентов к формированию готовности к профессиональному самосовершенствованию; обеспечение эффективного устойчивого педагогического сотрудничества субъектов учебного процесса; мотивационно-ценностное обеспечения процесса формирования готовности к профессиональному самосовершенствованию, которое возникает на основе устойчивого интереса и мотивации; организация личностно-ориентированной подготовки студентов на основе деятельностного подхода и интегрированной структуры производственной деятельности; внедрение интеграционного подхода относительно выбора форм и методов подготовки в области личностно-профессионального развития и самосовершенствования; внедрение в процесс обучения интегрированных психолого-педагогических и управленческих дисциплин, которые обеспечивают основами знаний в сфере личностно-профессионального развития и самосовершенствования; проведение педагогического мониторинга с целью определения уровня личностно-профессионального развития студентов.

Ключевые слова: будущий инженер, готовность к профессиональной деятельности, компоненты системы подготовки, педагогические условия успешности подготовки, профессиональная подготовка, профессиональное самосовершенствование, критерии сформированной готовности, уровни сформированной готовности, технический университет, технологии реализации системы подготовки.

Ignatyuk O.A. Theoretical and methodical bases of preparation of the future engineer to professional self-perfection in conditions of technical university. – The manuscript.

The dissertation for the scientific degree of the Doctor of Pedagogical Sciences, Specialty 13.00.04 – The Theory and Methodology of Professional Education. – Kharkov G.S. Skovoroda National Pedagogical Institute. - Kharkov, 2010.

In the dissertation the theoretical and methodical bases of preparation of the future engineers to professional self-perfection in conditions of technical university are investigated.

The theoretical-methodical concept and system of preparation at the student's higher educational institution of readiness for person-professional development and self-perfection are developed, are scientifically proved and are checked experimentally up. The given developments are based on aksiology, akmeology, person-activity, synergetic, system approaches. The theoretical performances concerning essence and structure of readiness to professional self-perfection are concretized, its criteria, parameters and levels readiness are characterized.

Is established, that pedagogical conditions успешности of preparation of the future engineer for professional self-perfection in conditions higher educational institution are: the creation of effective educational environment, with which gives of methodical preparation of the teachers and students to formation of readiness to professional self-perfection; maintenance of effective steady pedagogical interaction of cooperation of the subjects of educational process; motivation of maintenance of process of formation of readiness to professional self-perfection, which arises on the basis of steady interest and motivation; organizations of person -guided preparation of the students on a basis activity of the approach and integrated structure of industrial activity; introduction of the integrated approach concerning a choice of the forms and methods of preparation in area person-professional of development and self-perfection; Introduction in process of training of the integrated psychology-pedagogical and administrative disciplines, which provide with bases of knowledge in sphere of person-professional development and self-perfection; realization of pedagogical monitoring with the purpose of definition of a level of person-professional development of the students.

Key words: future engineer, readiness for professional self-perfection, components of system of preparation, pedagogical conditions of preparation, professional training, criterion of the generated readiness, levels of the generated readiness, technical university, technology of realization of system of preparation.